

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Českého jazyka a literatury

Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy

Učitelství českého jazyka a literatury

**SOUDOBÉ TENDENCE VE VYUČOVÁNÍ NA 2. STUPNI
ZŠ V HODINÁCH ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY**
**CONTEMPORARY TRENDS IN EDUCATION ON
SECONDARY LEVEL OF ELEMENTARY SCHOOL IN
THE LESSONS OF CZECH LANGUAGE AND
LITERATURE**

Diplomová práce: 12-FP-KČL-D-07

Autor:

Barbora PULŠČAKOVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Jarmila Sulovská

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
71	17	5	0	20	10

V Liberci dne: 24. 04. 2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Barbora Pulščáková
Osobní číslo: P11000681
Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obory: Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
Učitelství českého jazyka a literatury
Název tématu: Soudobé tendence ve vyučování na 2. stupni ZŠ v hodinách českého jazyka a literatury
Zadávací katedra: Katedra českého jazyka a literatury

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je analýza psychodidaktických a sociolingvistických tendencí a trendů ve vyučování na 2. stupni ZŠ v hodinách českého jazyka a literatury. Na základě průzkumu a empirického pozorování zjistit četnost užívání vybraných vyučovacích metod v hodinách českého jazyka a literatury. Návrh vhodných aktivit pro výuku českého jazyka a literatury a příprava pracovních listů.

Metody: analýza kurikulárních dokumentů a studijních materiálů, dotazník, pozorování, tvorba pracovních listů

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

KALHOUS, Zdeněk - OBST, Otto. Školní didaktika. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4

KOSTEČKA, Jiří. Do světa češtiny jinak (didaktika českého jazyka a slohu pro vyučovací praxi). 1. vyd. Praha: H&H, 1993. 229 s. ISBN 80-85787-24-5

MAŇÁK, Josef - ŠVEC, Vlastimil. Výukové metody. Brno: Paido, 2003. 219 s. ISBN 80-7315-039-5

PETTY, Geoffrey. Moderní vyučování. 5. vyd. Praha: Portál, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7367-427-4

POLÁK, Milan. Učitel českého jazyka a současná základní škola (se zaměřením na edukační materiály předmětu). 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 186 s. ISBN 80-244-0585-7

PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika. 4. vyd. Praha: Portál, 2009. 481 s. ISBN 978-80-7367-503-5

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.[online]Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s.

VETEŠKA, Jaroslav - TURECKIOVÁ, Michaela. Kompetence ve vzdělávání. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 159 s. ISBN 978-80-247-1770-8

VÍŠKA, Václav. Vybrané aktivizující metody výuky v hodinách českého jazyka na ZŠ. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 62 s. ISBN 978-80-7735-015-3

ŠKODA, Jiří - DOULÍK, Pavel. Psychodidaktika: metody efektivního a smysluplného učení a vyučování. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 206 s. ISBN 978-80-247-3341-8

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jarmila Sulovská

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání diplomové práce: 30. dubna 2012

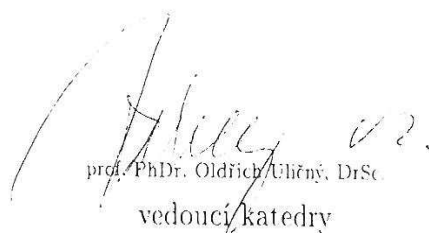
Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2013

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uliěný, DrSc.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2012

Čestné prohlášení

Název práce: Soudobé tendence ve vyučování na 2. stupni ZŠ v hodinách českého jazyka a literatury
Jméno a příjmení autora: Barbora Pulščáková
Osobní číslo: P11000681

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 24. 04. 2013

Barbora Pulščáková

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Jarmile Sulovské za cenné připomínky a odborné rady při vedení diplomové práce. Zároveň bych ráda poděkovala pedagogům na základních školách, kteří byli ochotni vyplnit pro tuto diplomovou práci dotazník.

ANOTACE

Moderní vyučovací metody a formy práce jsou nezbytnou součástí vyučování na současných školách. Pokud pedagog využívá v hodinách českého jazyka a literatury moderní trendy a střídá vyučovací činnosti tak, aby se žáci naučili co nejvíce a zároveň, aby je práce bavila, následně uvidí, jak se jeho žáci posouvají směrem kupředu a připravují si skvělou budoucnost. Je zapotřebí zjistit, zda se učitelé o moderní metody a formy práce zajímají a využívají je ve svých hodinách. Jestli navštěvují semináře dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a používají současné moderní učebnice. Výsledky šetření budou základem při tvoření pracovních listů, které poslouží jako inspirace pro učitele, kteří se dosud netradičním metodám vyhýbali.

Klíčová slova

Hodina českého jazyka a literatury, moderní vyučovací metody a formy práce, rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, psychodidaktika, sociolingvistika, průzkum, přípravy na hodiny.

ANNOTATION

Modern teaching methods and forms of work are nowadays necessary elements in teaching at schools. Modern trends and changing teaching activities used by teacher let scholars learn a lot and at the same time enjoy it. Teacher can consequently see how scholars move further and establish their great future. It is needed to learn whether teachers are interested in modern teaching methods and forms of work and use them in lessons. Whether attend educational seminars for teachers and use current modern textbooks. Results of investigation will be used as bases in creation of work sheets. These work sheets will serve as an inspiration for teachers which have so far avoided non-traditional teaching methods.

Keywords

Lesson of Czech language and literature, modern teaching methods and forms of work, framework educational program for basic education, psycho-didactics, sociolinguistics, exploration, preparing lessons.

OBSAH

OBSAH	6
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	8
ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	10
1.1 VZDĚLÁVACÍ OBLAST JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE V RVP ZV	10
1.1.1 KOMUNIKAČNÍ A SLOHOVÁ VÝCHOVA	11
1.1.2 JAZYKOVÁ VÝCHOVA	11
1.1.3 LITERÁRNÍ VÝCHOVA	12
1.2 KOMPETENCE VE VZDĚLÁVÁNÍ	12
2. PSYCHODIDAKTIKA	13
2.1 VYUČOVACÍ STYL A UČEBNÍ STRATEGIE UČITELE	14
2.2 VYUČOVACÍ STYL ŽÁKŮ	14
2.3 PEDAGOGICKO – PSYCHOLOGICKÁ DIAGNOSTIKA.....	15
2.4 PSYCHODIDAKTICKÉ TENDENCE VE VYUČOVÁNÍ	16
3. SOCIOLINGVISTIKA	17
3.1 NEJPOUŽÍVANĚJŠÍ VÝRAZY V KOMUNIKACI	19
3.2 SOCIOLINGVISTICKÉ TENDENCE VE VYUČOVÁNÍ	20
4. VYUČOVACÍ METODY	22
4.1 KLASICKÉ VÝUKOVÉ METODY	24
4.1.1 VYPRÁVĚNÍ	24
4.1.2 PŘEDNÁŠKA	25
4.1.3 PRÁCE S TEXTEM	25
4.2 AKTIVIZUJÍCÍ METODY	26
4.2.1 METODA DISKUZNÍ.....	26
4.2.2 METODA HEURISTICKÁ.....	27
4.2.3 METODA INSCENAČNÍ.....	27
4.3 KOMPLEXNÍ VÝUKOVÉ METODY	28
4.3.1 FRONTÁLNÍ VÝUKA	28
4.3.2 SKUPINOVÁ A KOOPERATIVNÍ VÝUKA.....	29
4.3.3 KRITICKÉ MYŠLENÍ	30
4.3.4 PROJEKTOVÁ VÝUKA	30
4.3.5 VÝUKA DRAMATEM.....	32
4.3.6 VÝUKA POMOCÍ MÉDIÍ	32
4.3.7 VÝUKA PODPOROVANÁ POČÍTAČEM	33
5. VYUČOVACÍ METODY V HODINÁCH ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY NA 2. STUPNI ZŠ	33
5.1 DVPP	34
5.2 UČEBNICE	35
5.2.1 FRAUS	35
5.2.2 NOVÁ ŠKOLA	36
5.2.3 SPN	37
5.3 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO PRŮZKUMU.....	38

5.3.1	VZDĚLÁNÍ PEDAGOGŮ.....	38
5.3.2	DÉLKA PEDAGOGICKÉ PRAXE	38
5.3.3	VELIKOST OBCE.....	39
5.3.4	UŽITÍ A ČETNOST POUŽÍVÁNÍ MODERNÍCH VYUČOVACÍCH METOD V HODINÁCH ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY	40
5.3.5	ODBORNÉ ČASOPISY A LITERATURA	50
5.3.6	SEMINÁŘE DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ	52
5.3.7	UČEBNICE UŽÍVANÉ PŘI VÝUCE	53
	PRAKTICKÁ ČÁST	57
6.	PŘÍPRAVY ZAHRNUJÍCÍ MODERNÍ METODY PRO 2. STUPEŇ ZŠ	57
6.1	METODA PHILIPS 66	57
6.2	METODA I. N. S. E. R. T.....	59
6.3	METODA HORKÉ KŘESLO	60
6.4	METODA VENNŮV DIAGRAM.....	61
6.5	METODA: PŘÍMKA POSTOJŮ	62
6.6	METODA PĚTILÍSTEK.....	63
6.7	METODA: DIDAKTICKÉ HRY (slovní kopaná potichu)	64
6.8	METODA DRAMATIZACE	65
6.9	METODA DISKUZE	66
	ZÁVĚR.....	68
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
	SEZNAM PŘÍLOH.....	71
	PŘÍLOHY.....	I

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR - Česká republika

DVD – digitální optický datový nosič

DVPP – další vzdělávání pedagogických pracovníků

I.N.S.E.R.T. – interaktivní značkovací systém pro efektivní čtení a myšlení

NIDV- Národní institut pro další vzdělávání

PC – osobní počítač

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

SPN – Státní pedagogické nakladatelství

SŠ – střední škola

USA – Spojené státy americké

ZŠ – základní škola

ÚVOD

Tak jako se technologie stále modernizují, je zapotřebí modernizovat i vyučovací metody a formy práce používané ve škole. Svět se mění a vyučovací tendence se musí měnit zároveň s ním. Každý dobrý učitel by se měl zamyslet nad tím, zda vždy používá nejvhodnější metody a formy práce. Měl by se soustavně vzdělávat i po ukončení studia na vysoké škole, zajímat se o současné trendy, číst odbornou literaturu a vytvářet pro žáky zajímavé pomůcky.

Tato diplomová práce se věnuje současným požadavkům na vyučování uvedeným v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Zaměřuje se na psychodidaktické a sociolingvistické tendence a trendy. Dále se zabývá vyučovacími metodami a formami práce, které užívají současní pedagogové vyučující na základních školách v různých koutech naší republiky českému jazyku a literatuře. Práce je z velké části zaměřena na množství a četnost užívání těchto metod v hodinách, na další vzdělávání pedagogických pracovníků a s tím související užívání moderních učebnic a čtení odborných knih a časopisů.

Na konci práce jsou uvedeny návrhy příprav k hodinám českého jazyka a literatury na 2. stupni základní školy, které obsahují metody a formy práce, které učitelé užívají jen zřídkakdy, přestože mohou být obohacujícím prvkem jakékoli vyučovací hodiny.

TEORETICKÁ ČÁST

1. RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Díky novým principům kurikulární politiky, které jsou formulovány v tzv. Bílé knize a ve školském zákoně, byl zaveden v České republice systém dokumentů na dvou úrovních, a to na úrovni státní a školní. Na úrovni školní vznikly školní vzdělávací programy a na úrovni státní byl vytvořen Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy.

Rámcový vzdělávací program vymezuje učivo, očekávané výstupy a klíčové kompetence, kterých by měli žáci dosáhnout. Jednou z nejdůležitějších částí rámcového vzdělávacího programu jsou vzdělávací oblasti, které vytyčují obsah vzdělávání. Celkový počet vzdělávacích oblastí je devět. Kromě vzdělávací oblasti nazvané Jazyk a jazyková komunikace, zde najdeme oblast Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví a v neposlední řadě Člověk a svět práce. Pro tuto diplomovou práci bude základní oblastí Jazyk a jazyková komunikace, do které spadá nejen předmět český jazyk a literatura, ale také cizí jazyky.

1.1 VZDĚLÁVACÍ OBLAST JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE V RVP ZV

Český jazyk a literatura představuje nejvýznamnější součást vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace a je zároveň nejdůležitějším předmětem na školách, protože na dovednostech v něm získaných závisí znalosti v ostatních předmětech. Čeština je náš mateřský jazyk a díky němu jsme schopni komunikovat či poznávat a chápat náš společensko-kulturní vývoj. Cílem této vzdělávací oblasti je vést žáka k pozitivnímu vztahu k jeho mateřskému jazyku, ke schopnosti vyjadřovat své potřeby, prožitky a názory. Dále je důležité, aby žák zvládal práci s jazykovými a literárními prameny a sám si uměl získat potřebné informace. V současných trendech již nejsou hlavním cílem jen dosažené vědomosti. Žák by měl mít na konci školní docházky sebedůvěru při vlastním vystupování na veřejnosti, jeho projev by měl být kultivovaný, měl by umět naslouchat ostatním lidem

a respektovat jejich názory. Vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace vede žáky také k zájmu o literaturu a další druhy umění. Poukazování na ně rozvíjí v dětech estetické citění, které pak pozitivně ovlivňuje sociální chování, což je pro výuku velmi vhodné.

Předmět Český jazyk a literatura je rozdělen do tří částí: komunikační a slohová výchova, jazyková výchova a literární výchova.

1.1.1 KOMUNIKAČNÍ A SLOHOVÁ VÝCHOVA

Žák se v této části vyučování učí kultivovaně psát a mluvit. Dále je třeba, aby chápal různá jazyková sdělení či uměl posuzovat text a jeho výstavbu.

Podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání jsou očekávanými výstupy na konci školní docházky v komunikační a slohové výchově například kultivované dorozumívání s ostatními, vhodné užívání jazykových prostředků a s tím související umění rozpoznat vhodné užití spisovného a nespisovného jazyka, zapojování se do diskuzí, čtení pozorné a kritické, rozpoznávání komunikace v masmédiích a zaujmutí kritického postoje k nim, formulování hlavní myšlenky textu, schopnost napsat výtah, žádost, dopis, životopis, charakteristiku, popis, úvahu nebo si samostatně připravit referát.¹

1.1.2 JAZYKOVÁ VÝCHOVA

V této části předmětu je žák veden zejména k osvojování si spisovné podoby jazyka. Žák by měl na konci školní docházky umět vytvářet spisovné tvary slov, a tím pádem mluvit spisovně. Dále by měl umět samostatně pracovat s prameny, jako jsou například Pravidla českého pravopisu, Slovník spisovné češtiny či Slovník cizích slov aj. Důležité je zvládnutí lexikálního, slovotvorného, morfologického a syntaktického pravopisu. Po zvukové stránce je to umění správného umístění přízvuku, správná intonace, melodie a důraz ve větě. Rovněž je u dítěte nutné vytvoření široké slovní zásoby, kterou bude během svého života potřebovat. Díky ní bude schopné komunikovat s ostatními na kvalitní úrovni, což se v dnešní době velmi cení.

---

¹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online] Praha, 2007. s. 24 – 25.

1.1.3 LITERÁRNÍ VÝCHOVA

Díky této výchově se žák seznámí s literaturou českou i světovou, intencionální i neintencionální, naučí se poznávat jednotlivé literární druhy a žánry, významné autory a seznámí se se základy literární teorie. Učitel vede žáka k pozitivnímu postoji ke čtení. Žák by se měl naučit formulovat vlastní názory o četbě a také by měl být schopen vytvořit vlastní text. Součástí této výchovy jsou rovněž návštěvy divadla či filmových představení. Stejně jako u literárních textů je i u divadelních a filmových představení důležité vytvoření si vlastního názoru na danou ukázkou a schopnost hovořit s ostatními o svých pocitech a zážitcích z divadla. Hlavními očekávanými výstupy v této výchově, které jsou uvedeny v rámcovém vzdělávacím programu, jsou schopnost reprodukovat text, zvládnout literární teorii a historii, vystihnout smysl díla, rozpoznat rysy autora a projevit svůj vlastní názor na umění. Dále je to schopnost přednést text či provést jeho dramatizaci.²

1.2 KOMPETENCE VE VZDĚLÁVÁNÍ

Součástí RVP ZV jsou také takzvané klíčové kompetence. Těm je v poslední době věnována mimořádná pozornost. Mezi ně patří schopnosti, dovednosti či postoje, které napomáhají tomu, aby byl jedinec schopen zvládat situace, které bude v budoucnu jistě řešit, a aby se stal samostatnějším při dosahování různých cílů, které si v životě bude klást. Cílem dnešní společnosti je zejména celoživotní učení a uplatnění jedince na trhu práce. Tyto faktory by měla brát škola v potaz a měla by žáky na budoucí uplatnění v životě připravovat.

V rámcovém vzdělávacím programu jsou zařazeny klíčové kompetence, kterých by měl každý žák před skončením školní docházky dosáhnout: kompetence sociální a personální, kompetence k učení, k řešení problémů, kompetence komunikativní, občanské a kompetence pracovní. Co se týče kompetence sociální a personální, měl by být žák schopen práce v týmu. Měl by se snažit rozvíjet mezilidské vztahy, respektovat druhé a budovat svoji sebedůvěru. Kompetence k učení znamená, že by měl žák umět uplatňovat své odborné znalosti, hledat si informace, kriticky je posuzovat a mít pozitivní vztah k učení. Kompetence k řešení problémů pomáhají žákovi s nejrůznějšími problémovými situacemi. Žák by díky nim měl umět samostatně vyřešit problém a uvědomovat si

---

² Tamtéž. s. 26.

zodpovědnost za své činy. Díky kompetencím komunikativním je žák schopen správně formulovat myšlenky, využívat moderní technologie ke komunikaci a naslouchat ostatním. Kompetence občanské, které jsou rovněž součástí RVP ZV, napomáhají žákovi v respektování jeho okolí, historie a tradic své kultury. Žák by měl vědomě rozvíjet hodnoty, stanovovat si priority, být iniciativní, dále by měl umět nabídnout vhodnou pomoc či rozvíjet základní etické postoje. Kompetence pracovní pak posouvají žáka k plnění povinností a k umění aplikovat získané vědomosti na pracovišti.

2. PSYCHODIDAKTIKA

Termín psychodidaktika se objevil na přelomu 80. a 90. let 20. století a vyjadřuje propojení mezi didaktikou, psychologií učení, kognitivní psychologií a dalšími odvětvími. Její podstatou je myšlenka, že učení a vyučování nelze uchopit bez psychologického kontextu. Je to disciplína, která se zabývá psychologickými otázkami vyučování.

Učení a paměť patří mezi jedny z nejdůležitějších kognitivních funkcí člověka. Paměť se dělí na reflexivní a deklarativní. Reflexivní paměť je podkladem pro motorické a senzorické dovednosti. Tvorba této paměti vyžaduje častější opakování. Naopak deklarativní paměť je vhodná pro plnění kognitivních výchovně-vzdělávacích cílů, protože zprostředkovává faktické znalosti.³ S pamětí souvisí proces zapamatování. Tento proces je zhoršený při únavě žáků. Nuda a extrémní stres jsou dalšími články pro zhoršený proces zapamatování učiva. Naopak mírný stres proces zapamatování učiva zlepšuje. Nejlépe si děti pamatují informace, které jsou asociovány s něčím známým, které jsou přenášeny více smysly najednou a jsou dětmi vyhodnoceny jako důležité. Pokud ve škole není dostatek času na utvoření asociačních vazeb, či pokud nejsou informace opakovány, dochází k zapomenutí nebo k nepochopení daného učiva.

Učení, které je motivované, se lépe pamatuje. Motivace má pozitivní vztah na kvalitu a rychlost ukládání informací do dlouhodobé paměti. Motivace vnější, kterou předkládá učitel, by měla probíhat v průběhu celé vyučovací hodiny, ne jen na začátku. Motivace vnitřní, která vychází ze žáka samotného, vyplývá ze zvědavosti, z touhy dozvědět se něco nového. Pokud je motivace ze strany učitele i ze strany žáka malá, ztrácí se pozornost. K optimálnímu výkonu je třeba přiměřené míry motivace.

---

³ ŠKODA, J. – DOULÍK, P. *Psychodidaktika: metody efektivního a smysluplného učení a vyučování*. Praha: Grada, 2011. s. 20.

2.1 VYUČOVACÍ STYL A UČEBNÍ STRATEGIE UČITELE

Zásadní je učitelova učební strategie. Nejdůležitější je, aby bral učitel v potaz individuální zkušenosti žáků. Každý žák je jiný a to musí učitel respektovat. Aby učení probíhalo správně, měl by učitel předem objasnit žákům účel jednotlivých činností, které při vyučování budou probíhat, dále by se měl zaměřit u žáků na zapojení co nejvíce smyslů, tedy aby objekty vnímali zrakem, sluchem, nejlépe hmatem, někdy i čichem a chutí. Velmi vhodné je i používání různých aktivizujících metod a technik, neocenitelná je i zpětná vazba a hodnocení.

Vyučovací styl učitele, který používá při vyučovacích hodinách, a který pak svým způsobem působí na žáky, je individuální. Projevuje se různými strategiemi, vyučovacími metodami, organizačními formami, které používá. Dobrý učitel by měl být schopen obměňovat jak vyučovací metody, tak organizační formy v průběhu celého školního období. Učitelské vyučovací styly se člení na několik různých druhů. Učitele můžeme rozdělit na umělce nebo realisty, to podle upřednostňování levé nebo pravé mozkové hemisféry. Pro žáky je nejlepší, když dokáže učitel propojit hemisféry obě. Další rozdělení je na paidotropický a logotropický styl učitele. Paidotropický učitel je zaměřen na potřeby žáků a je velmi empatický, naopak logotropický učitel je spíše analytický, zaměřený na výkon. Další dělení je podobné předchozímu, a to na manažerský a facilitační styl. Manažerský styl učitele zdůrazňuje obsah učení a málo se věnuje potřebám žáků a rozvíjení přátelských vztahů mezi ním a žáky, zatímco učitel s facilitačním stylem se zaměřuje na schopnosti a potřeby žáků a dobré rozvíjení vztahů mezi učitelem a žáky.⁴

2.2 VYUČOVACÍ STYL ŽÁKŮ

Učitel musí rovněž dbát na to, aby znal učební styly svých žáků, a tím pádem mohl přizpůsobit podle jejich potřeb volbu metod a forem učení. Diagnostika stylů je pro pedagoga nezbytná. Učitel, který tuto diagnostiku neprovede, nikdy nedosáhne kvalitních výsledků. Nejzákladnějším rozdělením je pravoemisférový a levoemisférový typ. Žák s preferencí pravé hemisféry je umělecký typ, zatímco žák s větším používáním levé hemisféry je racionální typ. Umělecký typ je intuitivní, vnímající spíše celek než detaily, naopak racionální typ je logicky zaměřený a potřebuje mít ve věcech pořádek.

---

⁴ Tamtéž, s. 68 – 72.

Další dělení je podle smyslů. Existuje vizuální, auditivní a haptický typ žáka. Vizuální typ si realitu představuje v obrazech, lépe se učí z psaných poznámek, potřebuje si text zvýrazňovat, slova podtrhávat. Pro učitele to znamená, že by měl používat velké množství obrázků a texty v prezentacích by měly být dostatečně zvýrazněné. Naproti tomu auditivní typ se lépe učí ze slyšeného, pokud se učí, dělá to polohlasně. Tyto osoby mívají hudební sluch. Pro učitele to znamená hodně užívat mluvené slovo, audio nahrávky apod. Třetí, haptický typ, preferuje dotyk a pohyb. Při učení se tito žáci musí většinou pohybovat. Pro učitele to znamená vkládat do výuky reálné předměty, které si žáci budou moci osahat, či zadávat práce na zručnost a výrobu pomůcek. Haptický typ se nejvíce přehlíží, učitelé jsou zaměřeni spíše na vizuální či auditivní typy. Děti s haptickým stylem učení není málo, a proto by se učitelé měli zaměřit i na ně.⁵ Každý dobrý učitel by měl znát všechny typy žáků, měl by se umět zaměřit na jejich potřeby a vkládat do výuky takové pomůcky, které pomohou všem stylům učení. Nejlepším způsobem je poskytovat žákům informace, které budou vnímat co nejvíce smysly.

Další učební styly jsou rozděleny na povrchový a hloubkový. Povrchový styl žáka chce nad učením vynaložit co nejmenší úsilí, jeho cílem není pochopení, stačí mu přesné memorování učiva, za které čeká dobrou známku. Informace, které žák memoroval, jsou v blízké době opět zapomenuty. Tento způsob by se měli učitelé pokoušet odstraňovat a měli by umět vysvětlit žákům, že není podstatná dobrá známka za něco, co stejně zapomenou. Mnohem důležitější je pochopení daného učiva a jeho užití v praktickém životě. Druhý styl je již výše zmíněný hloubkový styl, jehož cílem je učivo pochopit a v životě jej použít. Takové informace zůstávají v paměti dlouhodobě.

2.3 PEDAGOGICKO – PSYCHOLOGICKÁ DIAGNOSTIKA

Každý učitel by se měl dobře orientovat v problematice diagnostiky. Pedagogicko-psychologickou diagnostiku používá učitel jako nástroj poznávání dětí ve škole. Získává tím znalosti o prostředí, ve kterém se nachází on i žáci, vidí průběh vzdělávání žáků a dosahování jejich výsledků. Díky tomuto pozorování by měl umět vhodně užívat metody práce, které pomáhají žákům k rozvoji celé osobnosti. Poznávání žáka není krátkodobý proces. Trvá dlouhou dobu, než učitel přijde na to, jaký žák opravdu je. Každý správný učitel by měl dodržovat individuální přístup.

---

⁵ Tamtéž, s. 48 – 51.

Existuje mnoho metod, které může učitel při poznávání žáka používat, jsou to metody rozhovoru, pozorování, dotazníku, analýza testů či analýza výtvarů atd. Výhodou rozhovoru je osobní kontakt učitele s žákem, pozorování je zase nejrozšířenější metodou diagnostiky.

Učitel by se měl zaměřovat nejen na jednotlivce, ale také na diagnostiku celého třídního kolektivu, ve kterém jednotlivci vyrůstají. Díky tomu může odhadnout sociální vztahy ve třídě, jejich hodnoty a postoje, schopnost spolupráce, komunikace, naslouchání a pomoc ostatním. Tím pádem se na třídu může lépe připravit, přichystat si vhodné metody práce a pomůcky, které budou rozvíjet žáky správným směrem.

2.4 PSYCHODIDAKTICKÉ TENDENCE VE VYUČOVÁNÍ

Proces učení je nejefektivnější, pokud je pro žáky radostí, ne starostí, pokud jsou žáci zejména vnitřně motivováni a zažívají úspěch a odměny. Pokud je učení spojeno s individuálním prožitkem a není spojeno s nadměrným stresem, lépe se pamatuje. Velký význam má pro žáky proces učení, který se bohužel ve školách moc neužívá, a tím je heuristický charakter procesu učení. Žák sám objevuje zajímavé informace a zapojuje při tom co nejvíc smyslů.

Učitel by měl znát období výkonnosti jedinců. Vrcholem této výkonnosti jsou dopolední hodiny, konkrétně čas mezi 9. a 11. hodinou. V tomto čase žáci dosahují nejvyšších hodnot kognitivních funkcí, jako je pozornost, paměť či rychlost zpracování informace, proto je důležité zařazovat sem předměty, které jsou pro budoucnost jedince důležité. Právě předmět český jazyk by měl být zařazován v těchto časech. Naproti tomu čas mezi 13. a 15. hodinou je vhodnější pro předměty nenáročné, například pro výchovy, jelikož jsou děti v tomto čase již unavené a nejsou schopny vykonávat náročnější práci.

Součástí pedagogické činnosti by měla být i schopnost rozvíjet a podporovat autoregulaci učení dětí a to prostřednictvím různých metod a forem. Například zdůrazňovat učební aktivity před učitelskými výsledky, pomáhat žákům nalézat cíl učení, vytvářet situace, kde by se naučili korigovat své učení, přesouvat odpovědnost na žáky, podporovat spolupráci či vybízet k využití pomoci od rodičů i ostatních učitelů.

Jak je známo z kurikulárních dokumentů, v poslední době je obsah výuky zaměřen spíše na potřeby žáků a na praktické činnosti. I z pohledu psychodidaktiky je toto zaměření lepší, než memorování učiva nazpaměť. Faktické znalosti, které obsahují velkou míru

abstrakce, si děti v tomto období nejsou schopny zapamatovat, nejsou na vývojovém stupni tak daleko, aby toho byly schopné. Je velmi vhodné prolínat předměty mezi sebou, aby si žáci mohli dané informace propojit, a tím si je lépe zapamatovat. U množství teoretického učiva nedochází k patřičné motivaci a vede to k povrchovému stylu učení. Sami učitelé by se měli celoživotně vzdělávat, aby věděli, jak konkrétně pracovat s dětmi, jaké formy a metody výuky jsou pro ně nejlepší. Tradičními modely výuky je frontální výuka a výklad, ovšem z pohledu psychodidaktiky jsou mnohem účinnější metody, které se neomezují pouze na tradice. Jsou to zejména: kooperativní výuka, skupinová či individualizovaná práce, tvorba projektů, dialogy, inscenační metody, metody s důrazem na praktické činnosti atd. Vhodné je užívání textů, obrázků, tabulek, přehrávačů, webových stránek, hudebních nástrojů apod. Nejlepší je mít co nejvíce takových pomůcek, které je učitel ochoten střídát a měnit. Žák už není při těchto činnostech pasivní, nýbrž se zapojuje velmi aktivně. Při těchto metodách už učitel není jen osobou, která vykládá novou látku, přikazuje a dává instrukce. Je to pomocník, uvaděč do problému, organizátor. Na tuto funkci ale stále ještě nejsou všichni učitelé dostatečně připraveni a zejména nejsou ochotni k této nové pozici přistoupit. Výkladová metoda je pro ně nenáročná, zatímco ostatní metody jsou časově náročné na přípravu realizace a pomůcek.

3. SOCIOLINGVISTIKA

Sociolingvistika je vědní disciplína, která zkoumá vztahy mezi jazykem a společností, společenskou podmíněnost jazyka a vliv sociálních faktorů na jazyk. Zkoumán je vztah k jazyku na základě pohlaví, věku, vzdělání, profese či sociálního zaopatření. Zabývá se bilingvním a multilingvním chováním, kinetikou či proxemikou, diferenciací jazyka, jeho variantností, která může být způsobena socioekonomickým prostředím, výchovou, pohlavím či uznávaným náboženstvím, dále se zabývá vývojovými změnami a kulturními významy. Jazyk je nástrojem pro dorozumívání lidí, a tím je těsně spojen se společenstvím. Je nástrojem společenského styku.

Basil Bernstein vypracoval teorii o rozdělení řečových kódů podle diferenciacie společnosti. Tvrdil, že existují dva kódy, které získávají děti již v útlém věku, kód rozvinutý a omezený. Rozvinutý kód mají děti ze střední společenské vrstvy. Tyto děti jsou schopné složitějších řečových konstrukcí. Zatímco děti pocházející z nižší třídy, kde nejsou

dostatečně velké řečové vzory, používají kód omezený a jsou schopni jen základních řečových konstrukcí.

Jazyk je nositelem tří základních funkcí. Funkce konsolidační, dezintegrační a integrační. Konsolidační funkce se uskutečňuje v procesu spojování etnických menšin a pomáhá přitom k utváření větších etnických celků. Integrační funkce se zaměřuje na šíření jazyka mezi národními útvary. Dezintegrační funkce se pak uplatňuje ve společenství lidí, v němž dochází k vyčleňování menších etnických celků.⁶

V každém společenství mají lidé určitou sociální roli, kterou užívají při různě zaměřených komunikacích. Každá role se vyznačuje svým zvláštním chováním, ale i použitím jazyka. Jinak hovoří dítě s rodiči, jinak podřízený s nadřízeným či dobří sousedé. Důležité je si uvědomit, že sociální role se v průběhu minuty mohou změnit, a tím se může změnit i použitý jazyk. Tento jazyk pak můžeme nazvat jazykem situačním. Mění se podle toho, jak se mění situace v komunikaci.

Jazyk je pevně zakotven v kultuře. Každá kultura požaduje jiné komunikační kompetence a vzájemná interkulturní komunikace vyžaduje jejich znalost. To zejména díky postupující globalizaci, která se v poslední době velmi rozšiřuje, migračním pohybům a rozšiřování Evropské unie. Lidé se tak stále častěji setkávají s odlišnými kulturami a je třeba, aby jim rozuměli. Samotný počet cizinců v České republice výrazně roste a my bychom měli připravit na interkulturní komunikaci i žáky ve škole.

Česká republika je po stránce jazykové poměrně homogenní. Před zhruba deseti lety jako svůj mateřský jazyk uvedlo 94,9 % obyvatel ČR.⁷ Český jazyk přitom užívají i menšiny žijící v zahraničí, nejvíce v USA a Kanadě. Přestože je jazyk víceméně homogenní, dochází ke vzniku tzv. etnolektů, v nichž díky kontaktům s cizími jazyky dochází k průniku češtiny a jiného jazyka. V ČR patří mezi etnolekty například romský etnolekt, kdy se v běžné komunikaci mezi sebou tyto dva jazyky promíchají. Jelikož jsme byli spoustu let spojeni se Slovenskem, je vcelku logické, že k němu máme velmi blízko. Je ovšem otázkou, zda slovenštině rozumíme. V roce 2007 byl proveden průzkum, kterým se zjišťovalo, zda Češi čtou slovenské texty, zda sledují slovenské pořady nebo jestli se se slovenským prostředím alespoň stýkají. Z průzkumu vyšlo, že v kontaktu se Slováký je zhruba polovina dotazovaných, slovenské pořady sleduje asi 40 % a slovenskou uměleckou literaturu čtou zhruba 2/3 dotazovaných. Velmi zajímavé zjištění je, že slovenskou hudební produkci znali všichni dotazovaní. Otázky se týkaly

⁶ ŠVEJCER, A. D. – NIKOLSKIJ, L. B. *Úvod do sociolingvistiky*. Praha: Svoboda, 1983. s. 43.

⁷ BLÁHA, O. *Funkční stratifikace češtiny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. s. 9.

i toho, zda by se na českých školách mělo objevit alespoň drobné poučení o slovenštině. To by uvítala více než polovina dotazovaných Čechů⁸. Jazyková politika v České republice je velmi umírněná, liberální, demokratická, nicméně zde neexistuje jazykový zákon, který by tuto liberálnost zaručil oficiálně.

Čeština zahrnuje několik útvarů. Nejzákladnější rozdělení je na spisovný a nespisovný jazyk. Pod spisovný jazyk, který je kodifikovaný, řadíme navíc hovorovou češtinu, která se uplatňuje zejména v mluvených projevech. Pod nespisovnou češtinu je zařazena obecná čeština, nářečí, slang a argot. Dále můžeme rozlišit idiolekt, tedy individuální řeč, která se podle možností mění a dialekt, což je řeč sociální, etnické nebo regionální skupiny. Řeč malé skupiny nebude tak rozrůzněná, zatímco řeč občanů široce pojaté společnosti bude obsahovat mnoho odlišností. Jazyk také můžeme rozdělit na oficiální komunikaci, která nese vyšší dorozumívací nároky, a jazykové prostředky jsou při ní pevně regulovány. V oficiální komunikaci mluvčí užívají spisovný jazyk, jehož zvládnutí je důležitou součástí společenského úspěchu. Tento jazyk je symbolem národní identity. A dále na běžnou komunikaci, která má dorozumívací nároky nižší a jazykové prostředky regulovány nejsou. Běžně mluvenou komunikaci pak dělíme na běžně mluvenou češtinu západního typu, v níž se objevují prvky obecné češtiny a běžně mluvenou češtinu východního typu, která je výrazně spisovná. O tom, jak a v jaké míře jsou v komunikaci zastoupeny spisovné nebo nespisovné prvky, také rozhoduje věk, sociální vztahy s okolím, téma komunikace či momentální situace, ve které se mluvčí nachází.

3.1 NEJPOUŽÍVANĚJŠÍ VÝRAZY V KOMUNIKACI

Vedoucí postavení v ČR má jazyk médií a jazyk běžné komunikace. V mluvené komunikaci patří mezi nejfrekventovanější slova např. dítě, rodina, škola, práce, či slovesa jako být, mít, myslet apod. Jev, který výrazně zevšeobecněl, je změna hlásky –é v –í (například u slov mlíko, polívka) Z velké části se užívají tzv. univerbismy. Např. místo Václavské náměstí se používá označení Václavák, místo slepého střevo slepák, kreditní kartě se říká jen kreditka. V hojné míře se rovněž užívají zkratková pojmenování, např. místo Na shledanou jen „Nashle“. Mluvené výrazy jsou expresivnější než výrazy

---

⁸ MUSILOVÁ, K. *Funkčnost slovakismů v současné češtině (sociolingvistický průzkum)*. In: Člověk - jazyk – text, Jaklová A. (ed.) ČB: Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, 2008. s. 313 – 314.

v komunikaci psané. U mládeže v mluvené komunikaci převládají rovněž univerbismy, jako např. restauračka, samoška, bufáč. Ve velké míře pak užívají intertextovost, tzn. že citují, případně parafrázuji věty z filmů, seriálů, reklam, písní či literárních děl, ať už českých nebo cizojazyčných. Výběr vyplývá podle toho, co je zrovna moderní. Prostředky intertextovosti užívají zejména v kontaktu s vrstevníky. Užívají je v souvislosti s nadsázkou, ironií, ozvláštněním, když chtějí pobavit nebo někoho zesměšnit. K rozdílu v použití jazyka dochází mezi výše zmíněnou komunikací v západní části a komunikací ve východní části republiky. Například v západní části převládá pojem houska, naproti tomu ve východní části je to pletýnka, na západě se mluví o kalhotách, na východě o gatích, na západě jsou vesnice, ale na východě dědiny. Pro Čechy je typické protetické v- (vokno), zatímco na východě se užívá slabikotvorné -n (sedn).⁹

3.2 SOCIOLINGVISTICKÉ TENDENCE VE VYUČOVÁNÍ

Podle sociolingvistiky je velmi výhodné užívat spisovný jazyk, jelikož je to prospěšné pro společenské zařazení. Spolu se spisovným jazykem je důležité vybudovat i systém názorů, postojů a představ, které ve společnosti uplatníme. Přestože se spisovný jazyk vzdaluje dnešní běžné mluvě, měli bychom se o něj zajímat, jelikož je to národní jazyk a je důležité vést diskuzi o jazykových útvarech a jejich možnostech.

Škola je jedním z nejdůležitějších míst, kde dochází k výuce spisovného jazyka nutné ke společenskému životu lidí. Za základní cíle při výuce českého jazyka jsou považovány schopnost komunikace spisovným jazykem, dále cíl obecně komunikační a kognitivní. Je přitom potřeba zohledňovat nejen vývoj žáka a stupeň školy, ale i jeho postupující jazykové schopnosti. Struktura cílů se v různých obdobích měnila. V roce 1910 byl cílem výuky českého jazyka „*důkladný výcvik ve správném mluvení, čtení a psaní a znalost potřebných částí mluvnice*“.¹⁰ V roce 1927 byl do osnov, které vypracovával Václav Ertl, zařazen nový cíl, a to „*požadavek uvědomělého užívání výrazových prostředků po stránce formální i obsahové*“.¹¹ Postupem času se ale stávalo důležitější praktické užívání jazyka slovem i písmem při veřejné komunikaci. V dnešní době by se nemělo rezignovat

---

⁹ Tamtéž, s. 34 – 48.

¹⁰ ŠMEJKALOVÁ, M. *Ty, já a oni: činitelé ovlivňující výuku češtiny ve 20. století*. In: *Ty, já a oni v jazyce a v literatuře*, Mitter P. (ed.). Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2009. s. 309.

¹¹ SVOBODOVÁ J. (ed.). *Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011. s. 90.

na používání spisovného jazyka, naopak by učitelé měli dbát na jeho rozvoj a užívání v takových situacích, ve kterých ho budou žáci nuceni v praxi používat. Užívání spisovného jazyka je neutrální, zdvořilé a objektivní, to by si měl každý žák uvědomit.

V dnešní moderní době se učitelé rozdělují na dva zcela odlišné póly. Jednak učitele, kterým povolání předepisuje mluvit spisovně a vyžadovat spisovnost od svých žáků za každých okolností a ty, kteří netrvají na spisovném vyjadřování neustále, ale zohledňují to, při jaké komunikaci a v jakých situacích je nebo není nutné spisovnost používat. Všichni učitelé a zejména učitelé českého jazyka nesou zodpovědnost za úroveň češtiny a jejího použití a je na každém, aby si rozmyslel, jak a co bude pro děti nejlepší.

Jak je popsáno výše, v České republice se objevuje stále více cizinců a je potřeba, aby učitelé do svých vyučovacích hodin řadili i učení o cizích kulturách a jejich tradicích. Je třeba, aby se čeští žáci nebáli cizinců, aby se naučili s nimi žít, vycházet s nimi, pochopit je a mluvit s nimi. Naučit děti komunikovat s osobami pocházejícími z odlišných kultur je pro budoucnost dětí velmi důležité.

Jana Svobodová a její kolektiv se zaměřili na užívání spisovného jazyka u dospělých, mládeže a odborníků a vytvořili dotazníky, ze kterých vycházejí velmi zajímavé informace. Posléze je publikovali v knize *Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci*. Co se týče používání spisovné češtiny, starší obyvatelé České republiky preferují častější používání spisovné podoby jazyka více než mladší generace. Podle většiny obyvatel ČR má spisovná čeština stále svůj význam, ale měla by se užívat zejména v oficiálních textech psaných a za určitých okolností v projevech mluvených. Podle většiny dotazovaných by spisovnou podobu českého jazyka měli užívat zejména učitelé, jak na základní, střední, tak i vysoké škole. Když se zaměříme na výsledky mládeže, zjistíme, že se spisovnou češtinou se setkávají celkem hodně a její samotné užívání je rovněž velmi časté. Tomu, aby se spisovně naučili mluvit a psát, přikládají velkou důležitost. V psané podobě ji zvládají jen s menšími obtížemi, a pokud si nevědí s textem rady, nejčastěji se zeptají někoho, kdo jim poradí. Rovněž spisovnou češtinu v mluvené formě zvládají s menšími obtížemi. Jako vzor nejčastěji slouží mládeži veřejní činitelé, kteří se umí vyjadřovat kultivovaně a spisovně. Nad tím by se rozhodně měli zamyslet vyučující, kteří by měli začít pracovat na svém projevu a předkládání informací svým žákům, jelikož je vidět, že na dobře a kultivovaně se vyjadřující osoby mládež rozhodně dá.¹²

---

¹² *Tamtéž*, s. 115 – 182.

4. VYUČOVACÍ METODY

Cílem vzdělávacího procesu je rozvoj vědomostí, dovedností, schopností, žádoucích aktivit, postojů či psychických stavů. Vyučovací metoda pak napomáhá k dosažení cílů, které si klade nejen stát, škola, ale i samotný učitel. K nejrozšířenější funkci vyučovacích metod patří zprostředkování vědomostí a rozvoj dovedností. Přesto je však důležitou současnou funkcí také funkce aktivizační, díky které se žák motivuje a aktivizuje k další činnosti, a tím pádem lépe pracuje během vyučovacích hodin.

Aby byly metody účinné, musí existovat určitá kritéria. Ta vytyčil L. Mojžíšek (1975). Metody by měly rozvíjet poznávací procesy, respektovat vědu, musí být výchovné, použitelné v reálném životě, měly by být adekvátní žákům i učiteli, hygienické a zejména ekonomické.¹³

Přednost učebních aktivit před učitelskými výsledky dává P. R. Simons (1996) a v souvislosti s tím klade důraz na emocionální stránku učení, vytváření situací pro žáky, v nichž by našli vztah k učení a byli ke svému učení zodpovědní. Dnešní svět zahrnuje nepřeberné množství informací, a pokud by je žák chtěl všechny ovládat, bylo by to zcela nemožné. Naopak by se měl naučit správně si informace opatřit a dobře s nimi naložit.¹⁴

Co se týče vyučovacích metod, učitel by měl zvolit ty, které jsou vhodné podle daných podmínek a charakteristických vlastností obsahu vyučování i vlastností žáků. Výukové metody zprostředkovávají žákům učivo a umožňují jim poznávat svět, ve kterém žijí. V tradičním pojetí je vyučovací metoda chápána jako činnost učitele, který je autoritou, má na starosti žákovu práci, organizuje ji a určuje veškeré cíle a postupy. Novější pojetí ztotožňuje metody s učitelskými aktivitami žáka a činnost učitele stojí až na druhém místě. Můžeme tedy říci, že vyučovací metoda je soubor činností učitele a aktivit žáků. Mohou mít charakter činností vnějších a vnitřních.

Během vyučovacích hodin můžeme zadávat žákům různé druhy úloh. Josef Maňák a Vlastimil Švec uvádí několik typů úloh.

Jedním z nich jsou úlohy, které vyžadují pamětní reprodukci poznatků. Mezi ně patří v souvislosti s českým jazykem a literaturou úlohy na reprodukci faktů, například znalost autora a název knihy, úlohy na reprodukci definic, např. definice nářečí, nebo úlohy na reprodukci delších textů či básní – např. přednes atd.

---

¹³ OBST, O. – KALHOUS, Z. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2009. s. 308 – 309.

¹⁴ MAŇÁK, J. – ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 44 – 45.

Dalším typem jsou úlohy, které vyžadují jednoduché myšlenkové operace. Mezi ně patří úlohy na zjišťování faktů, např. žáci mají za úkol najít slovo ve slovníku, dále úlohy na rozbor a skladbu.

Třetím typem jsou úlohy vyžadující složitější myšlenkové operace. Např. úlohy na interpretaci textu, který si žáci přečtou a musí být schopni ho vysvětlit, následně úlohy na vyvozování závěrů, např. z přečtených knih či úryvků.

Čtvrtým typem jsou úlohy, které vyžadují sdělení nějakého poznatku. Žáci mají např. napsat stručný obsah textu, vypracovat zprávu, referát či jinou písemnou práci.

Poslední jsou úlohy vyžadující tvořivé myšlení. Žáci v nich řeší problémové situace, např. proč se ve větě píše čárka nebo proč se jmenuje kniha tak, jak ji spisovatel nazval. Na základě problémů si žáci kladou otázky a formulují vlastní úvahy.

Tito autoři rozdělují metody do několika typů. Dříve se metody dělily na analytické, syntetické, induktivní, deduktivní a genetické. Z hlediska fází vyučovacího procesu je můžeme dělit na metody motivační, expoziční, fixační, diagnostické a aplikační. Dnes je běžné třídit metody na klasické, mezi něž patří metody slovní (vyprávění, přednáška, práce s textem), názorně-demonstrační (předvádění či instruktáž) a metody dovednostně-praktické (napodobování, experimentování). Vedle metod klasických existují metody aktivizující, tedy diskuze, heuristické metody či inscenační metody. Posledním druhem jsou komplexní výukové metody, mezi které patří frontální, skupinová a projektová výuka, brainstorming, práce s počítačem, kritické myšlení, výuka dramatizací či televizní výuka.¹⁵

Výukové metody bychom měli volit na základě cílů, které si jako učitelé klademe, dále na základě fyzického a psychického rozvoje žáků. Také je důležité vybrat metodu podle obsahu vyučování a vnějších podmínek. Závisí také na osobnosti učitele. Každý učitel si může na stejné téma vybrat jinou metodu. Každopádně by měla metoda směřovat k rozvoji samostatnosti, tvořivosti a aktivitě žáků. Učitel tedy musí zvážit celou řadu faktorů.

---

¹⁵ *Tamtéž*, s. 47 – 49.

4.1 KLASICKÉ VÝUKOVÉ METODY

Mezi klasické výukové metody řadíme metody slovní, jako je vyprávění, přednáška či práce s textem. Můžeme sem také zařadit metody názorně-demonstrační či dovednostně-praktické.

V současné době je potřeba rozvíjet ve školách komunikaci. Žáci se setkávají s velkým množstvím audiovizuálních informací z televize či internetu a je tedy třeba komunikaci rozvíjet i v tomto směru. Sám učitel by měl dbát na svůj projev a zvládat techniky řeči, intonaci, přízvuk, členění promluvy, melodii či důrazy. Nedílnou součástí projevu je mimika. Jak víme, žáci ve velké míře napodobují své učitele, a pokud on vystupuje a komunikuje správně, žák se komunikaci lehce naučí. Je třeba také zařazovat do hodin takové formy práce, kde žáci budou muset mluvit přede všemi a naučí se tak nebát projevu na veřejnosti.

4.1.1 VYPRÁVĚNÍ

Metoda vyprávění patří mezi slovní metody monologické, což znamená, že jde o mluvu jednoho člověka. Je to proud informací vedený od učitele k žákům. Slovo je pro učitele nástrojem nejrychlejšího přenosu informací. Vyprávěním člověk předkládá své poznatky, pocity, postoje či zážitky. Je pro něj typická poutavost, dynamičnost či dramatická děje. Mělo by být napínavé a živé. Vyprávění se bude častěji vyskytovat v literární a komunikační výchově, kde bude učitel například vyprávět děj knihy či život autora. Vyprávění je také vhodné k motivaci žáků a k jejich aktivizaci, avšak musí být zajímavé a poutavé. Příkladem může být např. vyprávění pohádky v nižších ročnících, příběhu v ročnících vyšších. Žáci se v hodinách českého jazyka sami naučí vyprávět své zážitky či budou schopni vymyslet vyprávění na dané téma v hodině slohové výchovy. Soudobé tendence totiž naznačují, že je nezbytné, aby učitel co nejčastěji zapojil do hodiny i žáky.

4.1.2 PŘEDNÁŠKA

Přednáška se vyznačuje delším a uceleným projevem řečníka. Tématem přednášek bývají významné události. Přednáška musí být strukturovaná. V současné době bývá jako metoda kritizována, jelikož nepočítá s aktivitou žáků, na kterou je nyní kladen značný důraz. Žáci během přednášek pouze naslouchají a případně si zapisují poznámky, které je zaujmou. Přednáška je vhodná spíše pro výklad různých teorií než pro praxi. Učitel musí umět během přednášky perfektně pracovat s technikou svého řečového projevu, to znamená, že by měl umět správně zvolit sílu hlasu, intonaci a tempo přednesu. Při přednášení by měl navazovat s žáky oční kontakt. Řečník by se měl zejména snažit udržet pozornost posluchačů, a to všemi možnými způsoby, například kladením řečnických otázek.

Na základní škole se přednáška v podstatě neuplatní, zařadili bychom ji spíše na střední a vysoké školy. Přednášku si ovšem mohou žáci základní školy vyslechnout, pokud bude jakákoli známá osobnost pozvána na školu a bude přednášet na zajímavé téma. Z toho se žáci mohou velmi poučit, a pokud pro ně bude obsah inspirující, zapamatují si informace, které uslyší.

4.1.3 PRÁCE S TEXTEM

Mezi metody práce s textem řadíme práci s učebnicí, s příručkami, různými učebními texty, pracovními listy, s encyklopediemi, slovníky, literaturou odbornou i krásnou, a to jak ze strany učitele, tak ze strany žáků. Původně pracovali s texty zejména učitelé, dnes je kladen důraz na to, aby to byli právě žáci, kteří budou text číst a vyhledávat v něm různé informace, na jejichž základě pak budou plnit zadané úkoly. Nejdůležitější je, aby žák textu porozuměl. Musí umět vyhledat si důležité a správné informace, spojit si je k sobě tak, aby spolu souvisely, a nakonec vše prezentovat a zaujmout k tomu vlastní stanovisko. Stále častěji se ozývají kritické hlasy zabývající se čtenářskou gramotností, která s prací s textem úzce souvisí. Podle výzkumů a testů nepatříme ve čtenářské gramotnosti mezi nejúspěšnější státy. Vliv má na to zejména televize a počítače, a s tím související úpadek čtenářství. Je nutné, aby učitelé používali ve svých hodinách mnohem více práci s textem, aby tak přivedli žáky k seznámení s knihami tak, aby pochopili jejich obsah a naučili se s nimi pracovat.

4.2 AKTIVIZUJÍCÍ METODY

Tyto metody jsou u učitelů, kteří se zabývají moderními trendy, velmi oblíbené, a to z toho důvodu, že u nich žáci pouze pasivně nesedí a neposlouchají svého učitele, ale naopak jsou při nich aktivní. Přispívají tak ke správnému rozvoji, posilují sebedůvěru, pracovitost a píli. Tyto metody velmi výrazně ovlivňují vytváření příznivého školního klimatu, propojují učivo s realitou, jejíž poznání je pro dítě velmi důležité, a díky tomu všemu se pro žáky stává škola mnohem zajímavější, pestřejší, orientovaná do budoucna a na okolnosti, se kterými se žák setkává každý den.

4.2.1 METODA DISKUZNÍ

Metoda diskuzní ve velké míře navazuje na metodu rozhovoru, která taktéž patří mezi metody aktivizující. Během diskuze dochází ke vzájemné výměně názorů mezi učitelem a žáky a mezi žáky navzájem. Na základě znalostí, kterých již žáci dosáhli, uvádějí své argumenty na dané téma, o němž hovoří. Cílem diskuze je přinést společné vyřešení problému. Vhodné je užít diskuzi zejména tehdy, pokud na dané téma existuje ve společnosti mnoho různých názorů, v situacích, kdy chceme žáky naučit vytvořit si na dané téma vlastní názor. Každý názor by měl být prodiskutován a vysvětlen. Učitel by měl zvolit téma, které bude dobře uchopitelné a zajímavé. Před samotnou diskuzí, ale i v průběhu celého školního roku, by měl probíhat výcvik žáků právě v dovednostech diskutování.

V dnešní době je stále ještě málo škol, které vedou žáka k umění diskutovat. Spousta dětí se bojí komunikovat na veřejnosti či naopak neumí pozorně vnímat názory ostatních. Škola by se na tyto případy měla více zaměřit a učit žáky diskuzi. Pro samotnou hodinu, ve které chceme užít tuto metodu, je třeba žákům včas oznámit téma diskuze proto, aby si dokázali předem připravit podklady pro argumenty, jelikož je nutná dobrá znalost tématu. Učitel musí k diskuzi zároveň vytvořit příznivé klima, které je zajištěno i dobrou organizací prostoru. Měl by mít předem promyšlený plán průběhu diskuze, soubor otázek a předpokládané odpovědi. Příprava na takovou metodu není vůbec jednoduchá, je časově náročná a potřebuje přípravu.

4.2.2 METODA HEURISTICKÁ

Heuristická metoda je metoda, jejíž hlavní činností je řešení problémů. V dřívějších letech se tato metoda neužívala tak výrazně, dnes je tomu jinak. Řešení problémů je jednou z důležitých součástí výuky, a to z toho důvodu, že dnešní společnost klade obrovský důraz na rozvíjení aktivní a tvořivé osobnosti, která je schopna najít příčiny problému a správně je řešit. Děti při této činnosti budují a rozvíjejí svoji samostatnost, získávají motivaci pro objevování a poznávání dalších věcí. I přes značnou oblibu u současných učitelů má tato metoda i své negativní stránky, a to především časovou náročnost. Tuto metodu nelze použít za všech okolností, ale jen v některých případech.

Hlavním cílem heuristické metody je vyřešit problém. Žák musí nejprve problém identifikovat, s tím mu pomáhá učitel. Poté by měl žák problém pochopit a měl by začít s hledáním faktů, které jsou již dané, a zároveň faktů chybějících. Na základě toho by si měl žák vytvořit hypotézu a použít vlastní řešení problému. Při neúspěchu by se měl vrátit k předešlým fázím. Neúspěch ale není projevem neschopnosti, naopak je jím žák motivován k dalším úkonům.

V dnešní době se bohužel ne vždy daří tyto metody ve velkém množství vkládat mezi klasické vyučovací hodiny. Důvodem je nedostatečná připravenost žáků k takovýmto úkonům či neochota učitelů měnit a inovovat zaběhnuté stereotypy.

4.2.3 METODA INSCENAČNÍ

Tato metoda má velmi blízko k divadelní hře, rozdíl je pouze v tom, že se jich neúčastní herci, ale žáci. Této metodě se také může říkat hraní rolí, dramatická výchova, scénická hra apod. Podstatou této metody je vytváření modelových situací, které nějakým způsobem souvisí s realitou a žáci se v nich učí sociálnímu chování. Účastníci hrají role a zároveň pracují na problému, který je třeba vyřešit. Na začátku hry je nutné stanovit si cíle, obsah, vymyslet časový plán a rozdělit si role. Následovat by měla samotná realizace tématu. Na konci by mělo proběhnout zhodnocení. V inscenaci je možné použít scénář, pak je to inscenace strukturovaná, pokud hrají žáci bez scénáře, je to inscenace nestrukturovaná.¹⁶

---

¹⁶ MAŇÁK, J. – ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 125.

V poslední době roste o takovéto metody zájem a stále častěji se na základních školách používají. Žák se díky takovýmto metodám naučí rozvíjet a kultivovat svoji osobnost.

4.3 KOMPLEXNÍ VÝUKOVÉ METODY

Mezi komplexní výukové metody řadíme frontální výuku, skupinovou a kooperativní výuku, metody kritického myšlení, projektovou výuku, výuku dramatem, televizní výuku či výuku podporovanou počítačem.

4.3.1 FRONTÁLNÍ VÝUKA

Označení frontální výuka znamená, že má učitel dominantní postavení ve třídě. Je to on, kdo vše řídí a usměrňuje. V této pozici nebude nikdy žák, jako je tomu např. u jiných komplexních výukových metod. Výuka se orientuje zejména na kognitivní procesy, což znamená, že úkolem žáků je osvojit si co nejvíce vědomostí. Učitel během frontální výuky vykládá látku, žáci si zapisují do sešitu informace podle zápisu z tabule, a posléze se je musí naučit. Výuka probíhá formou monologu ze strany učitele. V současné době jsou tendence od frontální výuky upouštět, přesto ale existují učitelé, kteří jinou formu výuky nepoužívají, a to zejména z toho důvodu, že tento způsob je nejméně náročný na přípravu.

I přes značnou veřejnou kritiku zůstává stále tato metoda nejrozšířenější a nejpoužívanější. Z pozorování žáků v praxi je zřejmé, že je látka nebaví, žáci tím pádem nevydrží dlouho klidně sedět a pozorně naslouchat. Pokud by výuka probíhala jinou formou, byla by použita jiná metoda, látka by pro ně byla zajímavější. Žáci by byli nuceni být v hodině aktivní, což je v poslední době jeden z mnohých nároků na žáka. Pozitivem této metody je předávání informací logicky, uspořádaně za sebou.

4.3.2 SKUPINOVÁ A KOOPERATIVNÍ VÝUKA

Hlavním cílem skupinové a kooperativní výuky je spolupráce mezi jednotlivými žáky. V kooperativní výuce spolupracují dva žáci, nejčastěji je to práce spolužáků, kteří spolu sedí v jedné lavici. Ve skupinové práci spolupracuje více žáků najednou. Oproti frontální výuce je tato forma práce mnohem náročnější jak pro učitele, tak pro žáky samotné.

Úlohou učitele je zadat skupině žáků úkol, na kterém budou společně pracovat. Děti by si měly v rámci skupiny samy rozdělit role a vzájemně si pomáhat. Tím se rozvíjí i sociální kompetence, které jsou potřebné nejen pro výstup žáka ze školy, ale i pro jeho budoucí život. Žáci při společné práci rozvíjejí komunikaci s ostatními. Ta může zlepšovat sociální vztahy ve třídě. Žáci se nebudou bát svěřovat se ostatním se svými radostmi či problémy. Zároveň se naučí naslouchat ostatním a akceptovat jejich názory na různé situace. Každý člověk má právo na svůj názor a má právo tento názor přednést před ostatními. Výsledkem práce je nejen splnění zadaného úkolu, ale i naučení se vlastní zodpovědnosti za svoji práci.

Optimální velikost skupiny při práci v hodině je 3 – 5 žáků. Jako učitelé můžeme děti rozdělit na skupiny homogenní nebo heterogenní. Homogenní skupiny jsou dobré v tom smyslu, že spolu spolupracují stejně výkonné děti. Učitelé se tak mohou více věnovat skupince méně výkonných, protože vědí, že nadanější žáci nebudou pomoc potřebovat. Heterogenní skupiny mají zase výhodu v tom, že schopnější žáci mohou v rámci skupiny pomáhat žákům slabším. Žákovi může pomoc od spolužáka vyhovovat více než pomoc od učitele, je také možné, že od kamaráda látku lépe pochopí. Skupiny může učitel rozdělit i podle zájmů žáků či náhodně. Má v tomto výběru volnou ruku.

Přestože při skupinových pracích jsou aktivní zejména žáci, i učitel se musí věnovat několika věcem. Nejdůležitějším úkolem učitele je žáky vhodně motivovat. Motivace je velmi důležitá součást hodin, díky níž jsou děti na problémy, které budou řešit, nalákány. Tím pádem budou mít o řešení problému větší zájem a chuť pracovat. Dalším úkolem učitele je zorganizovat třídu tak, aby v ní mohli žáci pracovat. Nejčastěji si žáci sesednou k sobě. Učitel může také nechat spojit lavice či vytvořit prostory ve třídě, kde skupinky budou pracovat. Úkolem učitele je také zadat úkol a v případě potřeby žákům pomáhat.

Ještě před samotnou prací ve skupině by měli mít žáci již osvojenou dovednost komunikovat, diskutovat a klást si navzájem otázky. Žáci musejí být také schopni vlastního

hodnocení. Na konci spolupráce by měli být schopni výsledky své práce prezentovat před ostatními a všichni by měli na dané téma diskutovat a projevovat své názory.

4.3.3 KRITICKÉ MYŠLENÍ

Metody kritického myšlení se v poslední době vyskytují ve školách mnohem více, než tomu bylo v minulosti, a to je dobře. Kriticky myslet znamená: „*uchopit myšlenku, pochopit její obsah, prozkoumat ji, porovnat ji s jinými názory a posléze zaujmout vlastní stanovisko*“.¹⁷ Kritické myšlení je vhodnou metodou práce ve výuce, jelikož se žáci dostávají od povrchového myšlení k myšlení hloubkovému. Více se o dané problémy zajímají a zabývají se jimi do největších detailů. Žáci se díky němu naučí odhalovat souvislosti mezi podstatnými věcmi. „*Ústředním momentem kritického myšlení je třífázový model učení, který zahrnuje fázi evokace, fázi uvědomění si významu a fázi reflexe*.“¹⁸

V hodinách českého jazyka a literatury můžeme uplatnit metody kritického myšlení například při čtení narativních či výkladových textů, při kterém mají žáci za úkol pochopit text a myšlenky autora. Stejně jako u jiných metod je i u této podporováno sdílení a naslouchání ostatním.

4.3.4 PROJEKTOVÁ VÝUKA

Projektová výuka vznikla již na přelomu 19. a 20. století v USA. Jedním ze zakladatelů byl W. H. Killpatrick. U nás se užívala již ve třicátých letech, přesto se až v současné době začala dostávat více do popředí. Učitelé, kteří ji užívají, současně používají i jiné modernější formy a metody práce, než jen frontální výuku či výklad. Projektová výuka má komplexnější charakter. Lidé zastávají názor, že škola by měla propojovat učení s reálným životem. Tím se děti naučí žít a pracovat tak, aby je v budoucnu nic nepřekvapilo, a aby byly schopné se v pracovním procesu uplatnit.

Úkolem projektové výuky je zpracovat projekt. Učitel zadá žákům úkol, který souvisí s běžným životem, a který mají žáci vyřešit. Úloha, kterou žáci zpracovávají, má teoretickou i praktickou část. Správný průběh takovéto výuky by měl vypadat tak, že si nejprve učitel určí cíl, kterého chce, aby žáci dosáhli. Poté zadá úlohu. Žáci by si měli

---

¹⁷ MAŇÁK, J. – ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 160.

¹⁸ *Tamtéž*, s. 161.

následně vytvořit plán řešení problému, to znamená, že by si měli určit čas, místo plnění a nutné pomůcky. Na těchto úkolech již pracují žáci sami, učitel zde funguje pouze jako rádce. Posléze by měli žáci úkol vyřešit a nakonec by mělo dojít k vyhodnocení, na němž se spolu s žáky účastní i učitel.

Z hlediska uspořádání existuje několik druhů projektů. Je to projekt individuální, na kterém pracuje každý žák sám, dále je to projekt skupinový, projekt třídní a projekt školní. Takováto práce nesmírně posiluje školní prostředí, vyzdvihuje sociální vztahy v ní a učí žáky spolupráci či respektu k ostatním, také velmi výrazně podporuje kázeň. Bylo by vhodné, aby si škola dokázala vyčlenit na projekty jeden až dva týdny, kdy budou žáci pracovat opravdu jen na zadaných projektech.

Pracovat s takovouto metodou není jednoduché. I z tohoto důvodu se do něj mnozí učitelé neradi pouští. Je to úplný opak výuky frontální, která je oproti této výuce méně náročná na přípravu. Projekty trvají většinou delší dobu, žáci mají na splnění projektu určitý časový úsek, aby byli schopni udělat pro vyřešení problému opravdu vše a nic při zpracovávání nevynechali. Díky této výuce se děti naučí samy hledat a zpracovávat informace. Naučí se na ně kriticky nahlížet. Pokud je učitel na projekt vhodně namotivuje, žáci budou na úloze pracovat s chutí a zájmem. Díky tomu, že budou zpracovávat problém, který je reálný, bude to pro ně dobrá průprava do budoucna. Projekt posiluje v žácích ochotu pracovat na něčem zajímavém, podporuje spolupráci mezi jednotlivými žáky i mezi žáky a učitelem, iniciativu a vytrvalost.

Projektové vyučování bývá nejen doporučováno, ale i kritizováno. Nejvíce kritiky je slyšet ze strany rodičů, kteří v této práci vidí spíše hru. Nevidí, že by žáci přicházeli se známkami, které získali při zkoušení či testu z nabytých vědomostí, a proto s takovouto formou práce nesouhlasí. Rodiče stále ještě trvají na známkách, přestože současné tendence směřují spíše k tomu, aby si žáci byli schopni informace vyhledat a porozumět jim. Znamka by neměla být pro žáka stěžejní. Dítě by si mělo uvědomit, že se učí kvůli sobě a své lepší budoucnosti, ve které se známkami prokazovat nebude. Naopak bude ukazovat své schopnosti a dovednosti, které ve škole nabylo.

4.3.5 VÝUKA DRAMATEM

Dramatická výuka patří mezi další oblíbené metody učitelů, kteří pracují s modernějšími přístupy k učivu. Při této práci jsou žáci vedeni učitelem k hraní určitých rolí, které jim jsou ze strany učitele zadány. Proti klasickému dramatu se tato výuka liší improvizací. Stavba děje a řečové promluvy jsou významně jednodušší.

Cílem výuky dramatem je hraní určitých rolí, zpracování děje a nakonec probíhající diskuze na téma, které je ve hře realizováno. Takováto výuka velmi výrazně rozvíjí představivost, komunikační schopnosti, zesiluje sebedůvěru, samostatnost a kreativnost. Učí žáky sociálních vztahům, s čímž souvisí respekt, naslouchání a pomoc druhým. Výuka dramatem je také velmi vhodná pro psychické uvolnění žáků.

4.3.6 VÝUKA POMOCÍ MÉDIÍ

Mezi výuku pomocí médií řadíme televizní výuku, při níž mohou žáci sledovat soutěžní pořady, reklamy, na kterých se naučí kriticky vnímat to, co média přináší, dále mohou sledovat dokumenty, diskuze či zajímavé rozhovory. Řadíme sem i využití počítače a hledání informací na internetu. Dále sem patří například sledování filmů na DVD. Výuka pomocí médií patří k jednomu z novějších metod práce. Mnozí formu této výuky odmítají, jiní ji naopak prosazují. V dnešní době je moderní technika a média používána dětmi víceméně každý den, z toho důvodu je možno se domnívat, že je velmi vhodné zasazovat výuku pomocí médií i do práce ve škole. Hodí se do jakéhokoli vyučovacího předmětu a zpřístupní žákům informace pro ně obvyklým způsobem. Pokud je zprostředkovávána dětem správně, dokáže rozvíjet nejen představivost, ale i pozornost. Tato výuka velmi ovlivňuje žákovy emoce, dokáže způsobit změny v jeho postojích a hodnotách. Důležité ovšem je zvolit správnou délku projekce. Nemůže probíhat každou hodinu ani celých 45 minut. Měla by být použita jen v části hodiny, např. jako motivace nebo jako upřesnění nějakého probíraného tématu.

4.3.7 VÝUKA PODPOROVANÁ POČÍTAČEM

Jedním ze základních požadavků školy a společnosti na žáka je umění zacházet s počítačem, tedy počítačová gramotnost. Počítače jsou přístroje, které se neustále vyvíjejí, a je potřeba, aby mladí lidé dokázali s takovou technikou pracovat. V budoucnu bude nezbytné pracovat s technickými vynálezy stále častěji, proto i škola by měla umět připravit žáky na práci s PC.

Děti tráví v poslední době s počítačem skoro více času než venku, proto výuka, ve které použijeme počítač, ať už k motivaci, či k vlastní práci, bude žáky zajímat a nebude je nudit. Jak již bylo zmíněno, využití počítače ve výuce je mnohostranné. Během hodin českého jazyka a literatury mohou žáci používat počítač například ke psaní slohových prací, ke čtení textů, k plnění různých cvičení. Na PC mohou psát žáci různé testy, které pro ně připraví buď učitel, nebo které mají komerční původ a současně i spočítají dosažená procenta úspěšnosti jednotlivých žáků v daných úlohách.

V současné době se často počítač napojuje na dataprojektor, popř. na interaktivní tabuli. Žáci tak mohou sledovat úlohy na větší ploše, mohou se na ní promítat obrázky či ukázky filmů. Práce s ním je pro současné žáky snad nejzajímavější aktivitou. Žáci na ni mohou psát, spojovat či přesouvat slova a obrázky. Je škoda, že některé školy dosud nemají na interaktivní tabule dostatek finančních prostředků. Práce na nich žáky obohatí a navíc je bude bavit. Samozřejmě je nutné si uvědomit, že tato metoda bude nejlépe fungovat v kombinaci s dalšími metodami a učitel si musí dopředu promyslet, v jakých chvílích je efektivní tuto techniku použít.

5. VYUČOVACÍ METODY V HODINÁCH ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY NA 2. STUPNI ZŠ

Jaké jsou soudobé tendence ve vyučování českého jazyka a literatury na 2. stupni ZŠ? Zjistit to bylo cílem této diplomové práce. Na základě empirického pozorování a zejména pomocí dotazníku se zde pokusíme vyložit, jaké vyučovací metody a formy práce dnešní učitelé používají a zároveň jak často. Také zda čtou odborné časopisy či literaturu, jaké používají při výuce učebnice, jestli navštěvují semináře DVPP a jak tyto tři položky souvisí s užíváním vyučovacích metod.

5.1 DVPP

Další vzdělávání pedagogických pracovníků neboli DVPP nabízí po absolvování vysoké školy možnost dalšího vzdělávání různého zaměření u vzdělavatelů, kteří jsou odborníky v daném oboru. Každý, kdo se chce dál vzdělávat a má tu možnost, by se určitě měl dalšímu vzdělávání věnovat. Celoživotní vzdělávání platí pro všechny obyvatele ČR a pro učitele obzvlášť. Pokud je učitel schopen se vzdělávat a rozšiřovat své obzory po celý život, má dobré předpoklady k tomu, že bude učitelem, na kterého žáci budou hezky vzpomínat, protože se od něj mnoho naučili. V poslední době se semináře kromě klasického vzdělávání zaměřují na specifické programy. Např. je to dopravní výchova ve školství, čtenářská či jiná gramotnost, kariérní systém či podpora vícejazyčnosti na školách atd.

Jednou z institucí zajišťující další vzdělávání je vedle regionálních pedagogických center a dalších vzdělávacích organizací i Národní institut pro další vzdělávání. Podrobné informace o působení této instituce jsou k nalezení na webových stránkách www.nidv.cz a na stránkách příslušných regionálních organizací. Zde se uchazeč může seznámit s pořádanými semináři v jednotlivých obdobích a v jednotlivých krajích. Programy NIDV jsou určené pro mateřské, základní, střední školy a zejména management, oborovým školením se zabývá jen okrajově. U jednotlivých kurzů je uvedena rovněž cena, hodinová dotace a lektor. Na zdejších stránkách si rovněž může zájemce podat přihlášku na daný kurz. V Libereckém kraji je např. pro 2. stupeň základních škol a učitele českého jazyka nabídka od února do srpna roku 2013 tato: Aktivita pro podporu čtenářské gramotnosti, Interaktivní tabule SmartBoard ve výuce, Jak efektivně sestavit individuální vzdělávací plán, Metody kritického myšlení, Pohádka nás naučí či Škola čtenářských dovedností. V dalších krajích, na jejichž kurzy se mohou přihlásit i učitelé ze ZŠ v Libereckém kraji, pořádají zase jiné kurzy, např. Hodiny českého jazyka a literatury bez nudy, Čtením a psaním ke kritickému myšlení či Komunikace a tvořivé psaní v literární výchově.

Dalšími organizacemi zajišťujícími vzdělávání pedagogických pracovníků jsou například centra vzdělanosti. V Libereckém kraji je to Centrum vzdělanosti Libereckého kraje, které zajišťuje další vzdělávání učitelů, nebo pedagogická centra, která pořádají vzdělávací kurzy. Akreditované kurzy pro učitele nabízí v rámci projektu Moderní učitel rovněž Přírodovědně-humanitní a pedagogická fakulta Technické univerzity v Liberci.

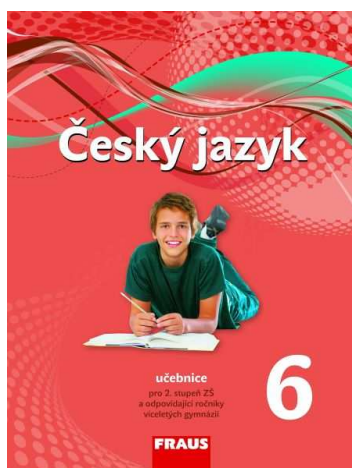
Další institucí, která se zabývá pořádáním seminářů a vzdělávacích akcí, je nakladatelství Fraus. Toto nakladatelství pořádá velké množství přednášek, besed

pro odborné pracovníky základních i středních škol, vhodné jsou ale i pro studenty škol vysokých, konkrétně pedagogických fakult. Mezi uváděné vzdělávací programy patří např.: Český jazyk pro ZŠ nově, Jak učit děti číst a psát genetickou metodou, Český jazyk a literatura na SŠ nebo Jak na mediální výchovu.

5.2 UČEBNICE

Každý učitel pracuje s jinými učebnicemi, ať už je to z důvodu nařízení ředitele školy či prosazení dané učebnice samotným učitelem. Na trhu je dnes nepřeberné množství učebnic a je těžké si z nich vybrat tu nejlepší. Nejčastěji používanými jsou učebnice z nakladatelství Fraus, Nová škola a SPN.

5.2.1 FRAUS

Obr. 1 Učebnice českého jazyka nakladatelství Fraus¹⁹

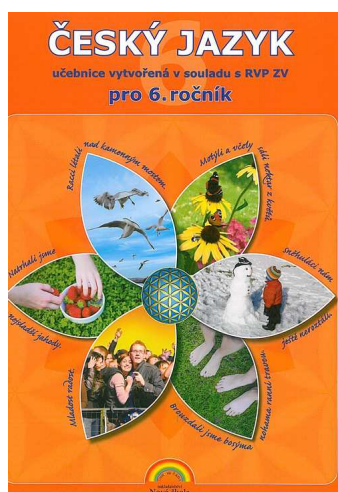
Nakladatelství Fraus je moderní nakladatelství, které se snaží, aby byly učebnice pro děti zábavné, líbivé, interaktivní a v souladu s RVP ZV. Učebnice, které nakladatelství vydává, obsahují velké množství obrázků, fotografií, jsou graficky velmi podařené. Součástí učebnic jsou samozřejmě i příručky pro učitele. Jsou doplněny DVD s audio a video nahrávkami, které žákům pomohou přiblížit danou látku. Jako novinku uvedlo nakladatelství před 6 lety interaktivní učebnice, které propojují klasické učebnice

¹⁹ Obrázek převzat z <http://www.flexibookstore.cz/cesky-jazyk-6nova-generace/>.

s interaktivními tabulemi či počítači. Díky tomu dochází k lepšímu propojení učiva více předmětů a zejména k zajímavější formě výuky.

Jak je popsáno výše, nakladatelství Fraus se také zabývá pořádáním zajímavých a odborných přednášek a seminářů, které přispívají k dalšímu vzdělávání pedagogů a studentů pedagogických fakult. Zároveň v roce 2009 zahájilo projekt s názvem Vzdělávání 21. Tento projekt má za úkol s pomocí pilotních škol hledat cesty k zapojení moderních technologií do výuky. Projekt začal ve třídách 6. ročníků, kde jedna třída používala při výuce klasickou učebnici a interaktivní tabuli, druhá třída pak využívala netbooky vybavené interaktivními učebnicemi. Hlavním cílem tohoto projektu je zjistit účelnost zapojení interaktivních technologií při vyučování.

5.2.2 NOVÁ ŠKOLA

Obr. 2 Učebnice českého jazyka nakladatelství Nová škola²⁰

Nakladatelství Nová škola se řadí mezi nakladatelství s modernějšími učebnicemi pro základní i střední školy. Stejně jako učebnice Fraus doplňuje řadu nejen o pracovní listy a příručky pro učitele, ale i o interaktivní učebnice, které se v poslední době rozšiřují spolu s růstem využití počítačů ve třídách. Učebnice vydává toto nakladatelství od roku 1997 a postupně je modernizuje podle požadavků RVP ZV. Základem pro ně je zejména tvořivé myšlení, řešení problémů a logické uvažování. Díky velikému množství obrázků jsou učebnice pro žáky líbivé a zajímavé.

²⁰ Obrázek převzat z <http://www.centrumucebnic.cz/cs/detail/4146-cesky-jazyk-pro-6-rocnik/>.

5.2.3 SPN

Obr. 3 Učebnice českého jazyka nakladatelství SPN²¹

Státní pedagogické nakladatelství (SPN) vydávalo vždy jedny z nejpoužívanějších učebnic. Toto nakladatelství má dlouholetou tradici a zaměřuje se nejen na učebnice, ale například i na vydávání Učitelských novin. Učebnice SPN jsou velmi tradiční, systematické a přehledné, rozdělené do jednotlivých ročníků. Kromě učebnice českého jazyka a čítanky s literární výchovou vydává i učebnice dalších předmětů. V současné době se nakladatelství snaží přepracovávat a modernizovat jednotlivé učebnice v závislosti na moderních trendech a zejména v souvislosti s RVP ZV. Státní pedagogické nakladatelství má internetové stránky www.spn.cz, na kterých si zájemci mohou vyhledat jednotlivé informace.

---

²¹ Obrázek převzat z <http://www.abcucebnice.cz/>.

5.3 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO PRŮZKUMU

Bylo nashromážděno 100 vyplněných dotazníků učitelů a učitelek různých věkových kategorií, vyučujících v odlišně velikých obcích. Z větší části byly dotazníky rozdané na seminářích DVPP, z menší části pak cvičným učitelům a učitelkám na školách, kde studenti pedagogické fakulty absolvují svoji praxi.

Dotazník vyplnilo celkem 98 učitelek a 2 učitelé. Z tohoto faktu je zřejmé, že učitelů českého jazyka a literatury je v poměru k ženám učitelkám opravdu málo.

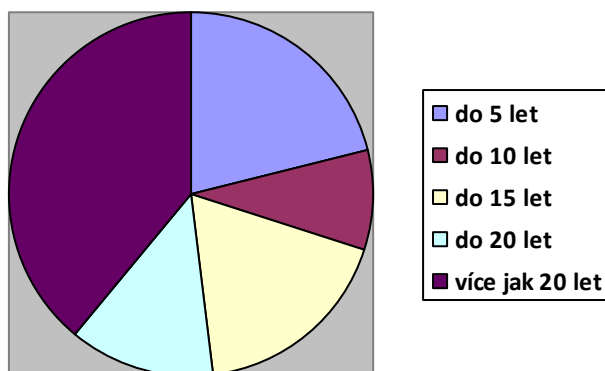
5.3.1 VZDĚLÁNÍ PEDAGOGŮ

Součástí dotazníku byla otázka, na jaké fakultě učitelé studovali. Pedagogickou fakultu absolvovalo celkem 87 % učitelek a 1 učitel s pedagogickou praxí do 5 let. Na filozofické fakultě studovalo 10 % žen a 1 muž s praxí do 20 let. Jedna respondentka absolvovala sociálně-ekonomickou fakultu. Je možno se domnívat, že tato učitelka má navíc absolvované i tzv. pedagogické minimum. Z výsledků je zřejmé, že většina respondentů navštěvovala fakultu pedagogickou, která je zaměřena přímo na práci se žáky a poskytuje svým studentům pedagogicko-psychologickou způsobilost k plnění svého budoucího povolání. Filozofická a sociálně-ekonomická fakulta rovněž obsahuje předměty zabývající se pedagogikou či psychologií, didaktikou však v menší míře, proto se jejich absolventi často účastní DVPP, aby získali nové poznatky i v této oblasti.

5.3.2 DÉLKA PEDAGOGICKÉ PRAXE

Následující otázkou v dotazníku byla délka pedagogické praxe učitelů a učitelek - do 5 let, do 10 let, do 15 let, do 20 let a nad 20 let. Největší zastoupení dotazovaných pedagogů bylo s praxí nad 20 let. A to 39 %. Ze zkušenosti ze škol víme, že nejvíce jsou tam zastoupeni učitelé a učitelky kolem 50. roku. Tito lidé častěji vedou pedagogické praxe, na kterých byly dotazníky rozdány. Na druhém nejpočetnějším místě se objevily učitelky a učitel s pedagogickou praxí do 5 let, tedy můžeme říci absolventi s čerstvě získanými poznatky z vysoké školy. Těch bylo uvedeno 21 %. Učitelek s praxí do 15 let bylo celkem 18 %. Pedagogů s praxí do 20 let bylo 13 %. Nejmenší zastoupení měly učitelky s pedagogickou praxí do 10 let, bylo jich 9 %.

Graf 1 Délka pedagogické praxe

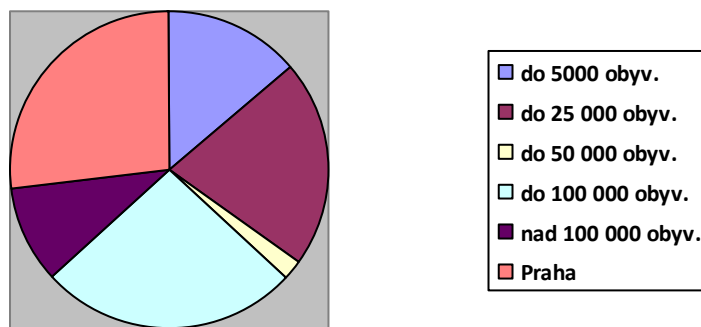
Zaměříme se rovněž na propojení délky praxe s absolvovanou fakultou, tedy zda starší učitelé mají absolvovanou spíše filozofickou fakultu a mladší fakultu pedagogickou, nebo zda je tomu naopak. Respondenti, ať už se jedná o osoby s praxí do 5 či do 20 let, absolvovali z větší části fakultu pedagogickou, z mnohem menší části pak fakultu filozofickou. Největší zastoupení absolventů pedagogické fakulty je u pedagogů zkušených, s praxí nad 20 let a u pedagogů nejmladších, s praxí do 5 let. Z výsledků je zřejmé, že pedagogická fakulta vítězí jak u mladších, tak u starších, přesto můžeme z výsledků také dobře vypožorovat, že starší respondenti mají častěji absolvovanou filozofickou fakultu než pedagogové mladší.

5.3.3 VELIKOST OBCE

Další otázkou vyučujícím bylo, v jak veliké obci vyučují. Nejvíce dotazníků vyplnily osoby, které vyučují v hlavním městě Praze, a skoro stejný počet vyplněných dotazníků pocházelo od vyučujících v obcích do 100 000 obyvatel. Konkrétní čísla vypadají takto: v obcích do 5 000 obyvatel vyučuje 14 % dotazovaných, v obcích do 25 000 obyvatel je to 21 %. Nejmenší počet pedagogů z dotazníkového šetření vyučuje ve městech do 50 000 obyvatel. V obcích do 100 000 je to druhý největší počet, tedy 26 % pedagogů, ve městech nad 100 000 je to pouhých 10 % a největší počet učitelů, kteří vyplnili dotazník, vyučuje v Praze. Je jich 27 %. Jakým způsobem ovlivňuje velikost obce užívání a četnost použití vyučovacích metod, bude upřesněno v následující kapitole.

Graf 2 Velikost obce

5.3.4 UŽITÍ A ČETNOST POUŽÍVÁNÍ MODERNÍCH VYUČOVACÍCH METOD V HODINÁCH ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Za nejpodstatnější je možno považovat odpovědi na otázky týkající se moderních vyučovacích metod. Zda je učitelé a učitelky používají, které z nich považují za nejzajímavější, a jak časté je jejich používání ve výuce. Rovněž zda jsou pro žáky zajímavé a jestli mohou moderní metody ovlivnit vztahy v třídním kolektivu.

Jako první nás bude zajímat, zda učitelé a učitelky českého jazyka a literatury používají současné moderní metody. Celkem 43 % dotazovaných odpovědělo, že používá jen některé moderní vyučovací metody, celých 55 % označilo, že jich používá více. Pouze 2 pedagogové odpověděli, že moderní vyučovací metody nepoužívají. To je dobrý výsledek, pokud více jak polovina dotazovaných používá při svých hodinách více moderních metod, přesto výsledky mohly být příznivější.

Výsledek je ovlivněn tím, že větší část dotazníků vyplňovali respondenti na seminářích DVPP, na nichž získávali poznatky o moderních způsobech vyučování a je možno předpokládat, že je účastníci takovýchto kurzů budou aplikovat ve vlastní pedagogické praxi.

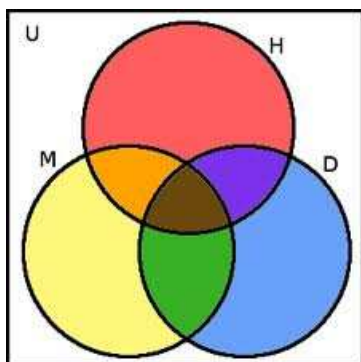
Zabývali jsme se rovněž souvislostí mezi velikostí obce a užíváním moderních metod. Z dotazníku jsme vysledovali, že více vyučovacích metod užívají zejména pedagogové vyučující v Praze a v obcích do 100 000 obyvatel (oba 16 %), méně pak v obcích do 25 000 (10 %). Moderní metody se tedy užívají zejména ve velkých městech, kde je víc možnosti k navštívení seminářů DVPP.

Zajímalo nás, jaké metody a formy práce dotazovaní užívají. Odpovědi na tuto otázku byly otevřené, to znamená, že se zde objevilo množství různých odpovědí. Některé metody se objevily vícekrát, jiné, přesto velmi zajímavé se v dotazníku vyskytly např. jednou nebo dvakrát. Mezi méně uváděné metody patřily i ty, u nichž by bylo vhodné, aby se v hodinách českého jazyka objevovaly mnohem častěji, protože jsou nejen zajímavé, ale rozvíjejí i komunikační dovednosti, čtenářskou gramotnost či schopnost analýzy.

Mezi méně uváděné patří například metoda s názvem horké křeslo, kdy si jeden žák sedne doprostřed třídy na židli a může si vymyslet zajímavou literární postavu či událost, kterou pak ostatní ve třídě hádají. Spolužáci se mohou stát novináři, reportéry a mohou tak velmi dobře rozvíjet svoje komunikační schopnosti a zjišťovat informace o této postavě. Mezi další metody patří přímka postojů, rovněž rozvíjející komunikaci, při níž se děti pohybují na přímce položené na zemi, či nakreslené na papíře, podle toho, jaký k danému problému zaujímají vztah. Další málo uváděnou metodou byla metoda Philips 66, která je prací ve skupině, kdy učitel předloží skupinám určitý problém, nad kterým se mají zamyslet a vymyslet, jak by ho řešili. Ve skupině je určen zapisovatel, který registruje jednotlivé návrhy, dále moderátor, který řídí diskuzi ve skupině a nakonec mluvčí, který prezentuje návrhy celé třídy. Po uvedení návrhů všech skupin následuje diskuze celé třídy na dané téma.

Zajímavou metodou, kterou uvedlo jen pár respondentů, je metoda sloužící k rozvoji čtenářské gramotnosti s názvem I. N. S. E. R. T. Ta se užívá při čtení a porozumění odbornému textu. Žáci vypisují do tabulky informace, kterým rozumí, kterým nerozumí, a která neznají. Ty si pak vyhledávají ve slovníku. Poté dochází ke vzájemnému vysvětlení textu. Další méně uváděnou metodou je Vennův diagram, který se může použít v hodinách českého jazyka. Vytvoří se diagram, do kterého se zapíše jednotlivá hesla. Ta, která spolu souvisí, se napíše do propojených částí, ty které ne, zůstanou stranou. Tato metoda je dobrá na uvědomění si souvislosti různých jednotlivostí.

Obr. 4 Vennův diagram²²

Někteří respondenti uvedli ve svých odpovědích i další metody. U 3 – 4 % respondentů se zde objevila metoda heuristická, vytváření asociací, provádění diskuzí, samostatná práce, metoda pětílístek či autoevaluace. Tyto metody patří k jedněm z nejzásadnějších, a proto je zarážející, že se v dotazníku objevily pouze výjimečně. Diskuze by v hodinách českého jazyka měla probíhat každou hodinu a autoevaluace, která je dobrá i pro psychický růst, rovněž. Metoda heuristická patří k jedněm z nejzajímavějších metod, při které žáci řeší problémy a naučí se, jak se s nimi vypořádat i v budoucnosti. Problémy je budou potkávat po celý život a v souladu s požadavky RVP ZV by je na to učitelé měli připravit.

Respondenti nejčastěji zmiňovali následující metody: 8 % respondentů uvedlo, že do výuky zařazují *didaktické hry*. Žáci při nich rozvíjejí svoji kreativitu, rozšiřují svoje komunikační a kooperační schopnosti, rozvíjí myšlení i paměť, upevňují si své znalosti a dokážou v nich vyřešit i složité problémové situace. Hry jsou zábavné, takže se dětem budou líbit a nebudou se u učení nudit.

Stejný počet respondentů (8 %) zvolilo *dramatizaci*. Dramatizace je při hodinách českého jazyka u žáků oblíbená, je zábavná a zároveň si u ní mohou odpočinout od složitých myšlenkových procesů. Nejčastěji se vkládá při výuce literatury, kdy si žáci mohou úryvky z dramatických her zahrát, nebo si mohou sami literární ukázkou zpracovat tak, aby ji mohli předvést ostatním. Při dramatizaci se rozvíjí zejména řečové schopnosti, ale zároveň se posiluje sebevědomí.

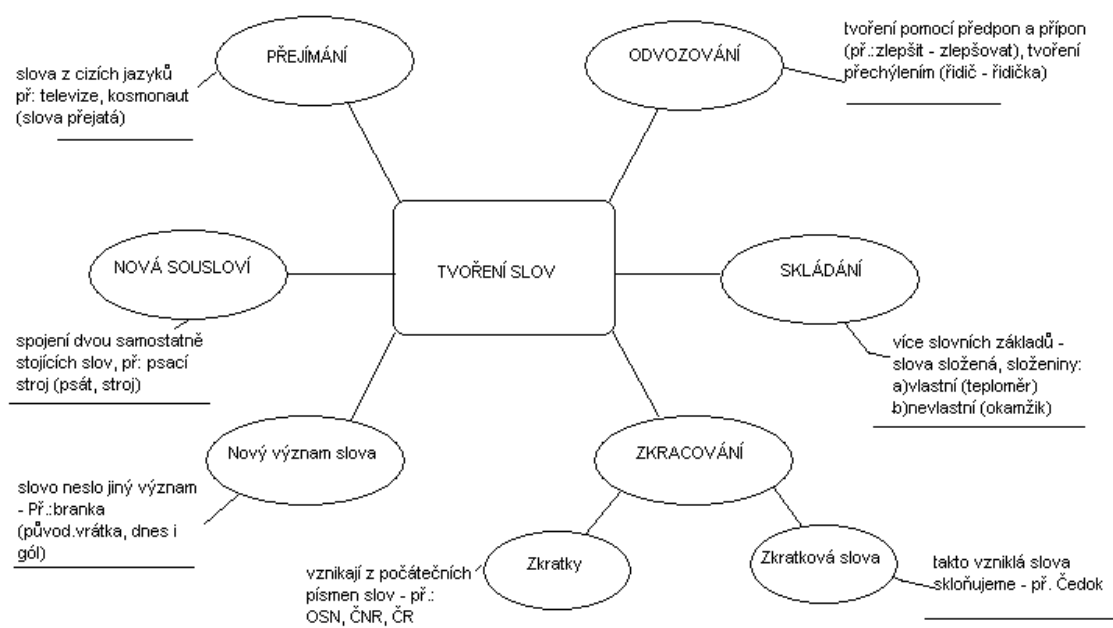
Další uvedené metody byly: brainstorming, metody kritického myšlení a použití myšlenkových map při práci v hodinách českého jazyka. Všechny tři metody se v dotazníku vyskytly shodně (12 %). *Metoda brainstormingu* je velmi oblíbená

²² Obrázek převzat z <http://www.karlin.mff.cuni.cz/katedry/kdm/diplomky/moravecdp/mnoziny.php>.

u mladých učitelů, kteří si ji přináší z praxí na vysokých školách. Učitel touto metodou rychle zjistí, co žák o daném mluvnickém jevu, spisovateli či článku v novinách ví, a může tomu přizpůsobit i to, jak bude s vyučovanou látkou nakládat dál.

Metoda kritického myšlení je v hodinách českého jazyka velmi důležitá. Žák musí být schopen kriticky posoudit, co říkají v televizi, co vidí v reklamách nebo to, co sám čte v časopisech a knihách. Použití *myšlenkové neboli mentální mapy* je pak vhodné k učení, zapamatování a dávání si informací do souvislostí. Tato mapa vypadá jako pavouk, jehož základem je hlavní slovo, z něho pak vychází další pojmy, jména, události, které s hlavním slovem souvisí. Tyto sekundární pojmy vymýšlí žáci a závisí jen na nich, jak dalece se v myšlenkové mapě dostanou.

Obr. 5 Myšlenková mapa²³

Kooperativní forma práce, která zahrnuje spolupráci dvou lidí, kteří si navzájem pomáhají a učí se, byla v dotazníku zaznamenána u 13 % respondentů. Pro žáka je někdy mnohem příznivější, když ho učí spolužák, který je zároveň kamarádem a ne autoritou. Některé děti se tak při učení cítí mnohem lépe a nebojí se spolužáka zeptat, když něčemu nerozumí.

²³ Obrázek převzat z http://kcjl.modry.cz/studenti/cj/tvoreni_slov.gif.

Práce s textem uvedlo 15 % respondentů. Tato metoda v sobě zahrnuje vyhledávání klíčových slov, čtení s doplněnými otázkami, používání nedokončených vět, čtení s předvídáním či metody čtenářské gramotnosti.

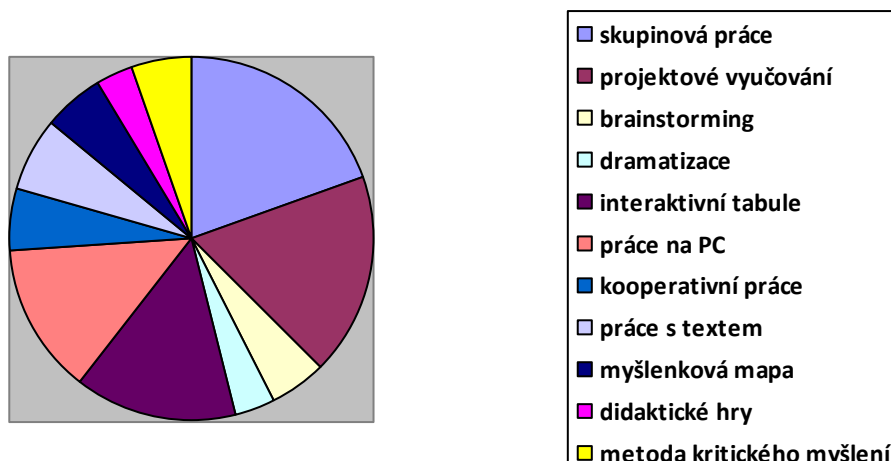
Jako nejčastěji používané metody a formy práce respondenti uvádějí práci s počítačem, interaktivními tabulemi, zpracování projektů a skupinovou práci. *Práce na počítači*, kam se řadí i práce s internetem či použití powerpointových prezentací, užívá v hodinách celkem 31 % pedagogů. V souvislosti s růstem technických možností a s čím dál tím většími schopnostmi žáků pracovat na počítačích, se zdá, že by tyto činnosti měly být častější na více školách. Technický pokrok roste, žáci budou ve svém budoucím životě potřebovat využívat tyto prostředky a budou se muset orientovat ve světě počítačů co nejlépe, proto je důležité, aby se žáci setkávali s takovou technikou mnohem častěji.

Otázkou je, zda jsou učitelé sami schopni počítač ovládat v takové míře, aby ho dokázali efektivně používat při svých hodinách. Existuje poměrně velké množství kurzů, které mohou učitele dobře připravit k práci na počítači. Vždy to ale závisí na ochotě učitelů se dále vzdělávat. *Interaktivní tabule* v hodinách českého jazyka používá ze 100 dotazovaných celkem 33 % pedagogů, což je téměř stejně jako užívání počítačů. Interaktivní tabule jsou u žáků velmi oblíbené, rádi s nimi pracují, což dokazují nejedny návštěvy pedagogických praxí. Problém v malém počtu jejich užívání může být opět v neochotě učitelů navštěvovat semináře, nebo v nedostatečném financování škol, které si takovéto pomůcky do hodin nemohou dovolit.

Projektové vyučování bylo zaznamenáno 41 % respondentů, *skupinová práce* pak 45 %. Využívání projektů při hodinách je pro učitele náročné, ale pro žáky je to ozvláštnění hodin a zároveň způsob, díky kterému mohou ukázat svoje znalosti, dovednosti, komunikační schopnosti a schopnosti prezentace, umění spolupráce a další důležité věci potřebné pro zdárný budoucí život žáka.

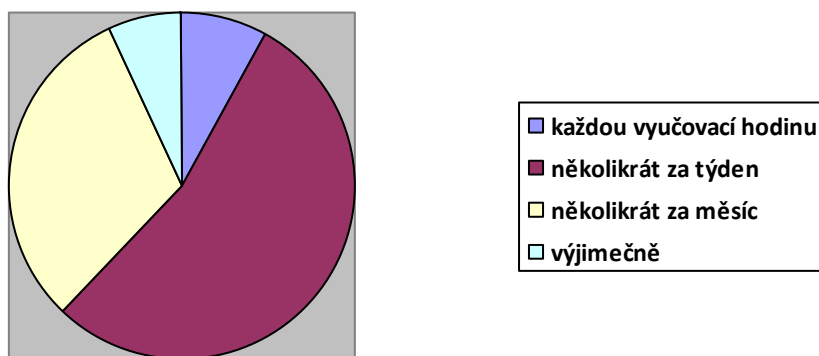
Forma práce, která je mezi vyučujícími nejvíce používána, je skupinová práce, která je ve školách používána již po desetiletí. Respondenti různých věkových kategorií vyučující ve všech koutech republiky ji přesto za moderní metodu považují a užívají ji nejčastěji. Moderní můžeme podle odpovědí pedagogů vnímat i jako oblíbenou, a to tato forma práce rozhodně je.

Graf 3 Nejvíce užívané vyučovací metody a formy práce

Další otázkou v našem dotazníku bylo, jak často vyučující českého jazyka používají ve svých hodinách moderní metody. Každou vyučovací hodinu používá moderní vyučovací metody jen 8 % respondentů, několikrát za týden je to 54 %, několikrát za měsíc užívá tyto metody 31 % dotazovaných a výjimečně vkládá do výuky českého jazyka moderní metody jen 7 % pedagogů. Z výsledků vyplývá, že nadpoloviční většina užívá tyto metody několikrát týdně. Tyto metody a formy práce nejsou užívány z velké části denně, protože je vhodné kombinovat je s dalšími. Proto je četnost užívání několikrát za týden velmi vhodná.

Graf 4 Četnost užívání moderních vyučovacích metod

Zajímavé je zjištění, jaká je četnost využití jednotlivých moderních metod v různých velikých obcích. Z průzkumu vyplynulo, že zejména hlavní město Praha (15 %), a poté obce do 25 000 (13 %) a 100 000 (12 %) obyvatel používají metody několikrát do týdne. Pedagogové vyučují v obcích do 5000 obyvatel, uvedli převážně používání moderních metod každou hodinu a objevuje se u nich nejčastěji ze všech dotazovaných. Můžeme tedy konstatovat, že ve velkých městech se moderní metody používají spíše několikrát týdně. V menších obcích pak ve velké míře každou vyučovací hodinu. Takto časté používání může být předpokladem snažení přizpůsobit se modernímu vyučování ve velkých městech.

Dále byly vybrány informace o používaných moderních metodách, kterých mohli pedagogové vyplnit více, a byly srovnány s odpověďmi, jak často dané metody respondenti používají. Nejvíce používaná skupinová práce je několikrát týdně užívaná 28 % respondentů, několikrát do měsíce 14 %.

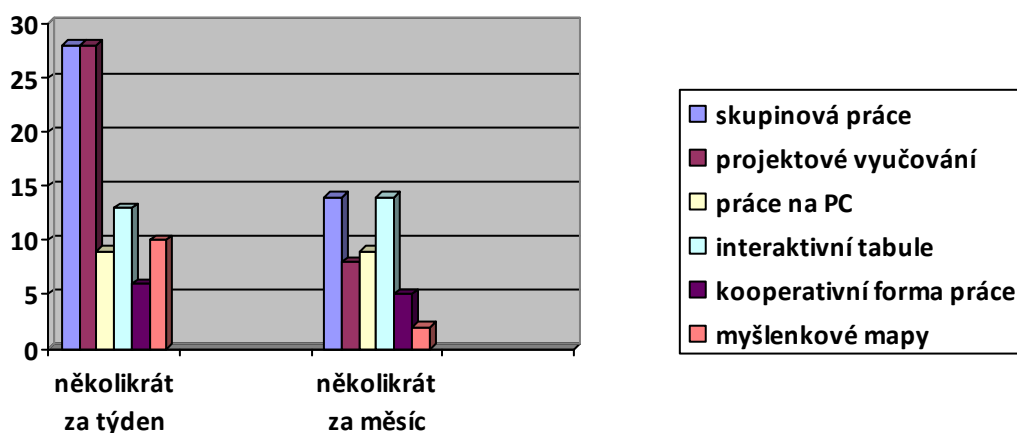
Druhá nejvíce užívaná metoda projektového vyučování, která je zde chápána jako vyučování pomocí miniprojektů, které je možné zařazovat do výuky stále, se několikrát do týdne užívá 28 % pedagogů, několikrát do měsíce ji používá 8 %.

Práci na interaktivní tabuli zapojuje několikrát za týden 13 % pedagogů a několikrát za měsíc dokonce 14 %. Práce s interaktivní tabulí by měla být do vyučování zařazována mnohem častěji, jelikož technický pokrok jde stále kupředu. Práci na počítači pak užívá několikrát za týden a několikrát za měsíc současně 9 pedagogů.

Kooperativní formu práce užívá několikrát za týden 6 % pedagogů. Myšlenkové mapy pak vkládá do hodiny několikrát týdně celkem 10 % vyučujících.

Každou vyučovací hodinu či výjimečně jsou užívány všechny metody, ale ve velmi malém, pro nás nezajímavém, množství. Všechny nejvíce používané metody jsou tedy nejčastěji vkládány do výuky několikrát do týdne, případně párkrát za měsíc, což je opět dobrý výsledek.

Graf 5 Četnost užívání moderních vyučovacích metod v hodinách českého jazyka

Zda má délka pedagogické praxe souvislost s užíváním jednotlivých metod se dozvíme v této části. U pedagogů s praxí do 5 let nejvýrazněji převládá používání skupinové formy práce (11 %), poté projekt (10 %), následuje brainstorming a interaktivní tabule (6 %) a 5 % dotázaných uvádí jako užívanou metodu práci na počítači a didaktické hry.

Pedagogové s praxí do 10 let mají na prvním místě užívání skupinové práce, projektu a interaktivní tabule (5 %). Osoby s praxí do 15 let nejvíce používají formu skupinové práce a projektové vyučování (9 %), práci s textem a práci na počítači užívá 6 % respondentů.

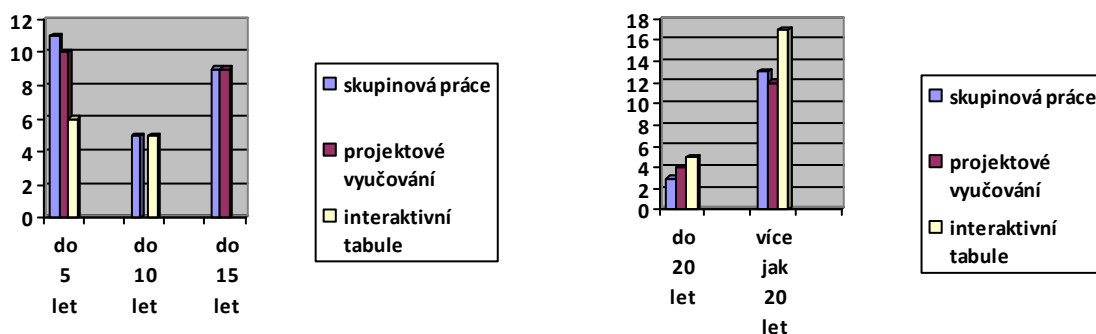
Učitelé a učitelky s praxí do 20 let užívají nejvíce interaktivní tabuli (5 %). Pedagogové s praxí nad 20 let používají nejvíce práci na interaktivní tabuli (17 %), poté následuje forma skupinové práce (13 %) a projekt, který je oblíben u 12 % lidí.

Z těchto výsledků vychází velmi zajímavé informace. Délka praxe s užíváním jednotlivých metod rozhodně souvisí. Mladší učitelé s praxí do 5 – 15 let ve velké míře používají formu skupinové práce, projektové vyučování a práci s textem. Méně pak pracují s interaktivními tabulemi a prací na počítači. Naopak starší učitelé s praxí do 20 a nad 20 let pracují ve výuce nejvíce s interaktivní tabulí a počítačem, mnohem méně pak používají skupinové práce a projektové vyučování. To, že starší učitelé používají častěji interaktivní tabule než jejich mladší kolegové je pozoruhodné. Z dotazníků velmi dobře vyplývá, že i starší respondenti jsou schopni se naučit pracovat s moderní technikou, a že mladší

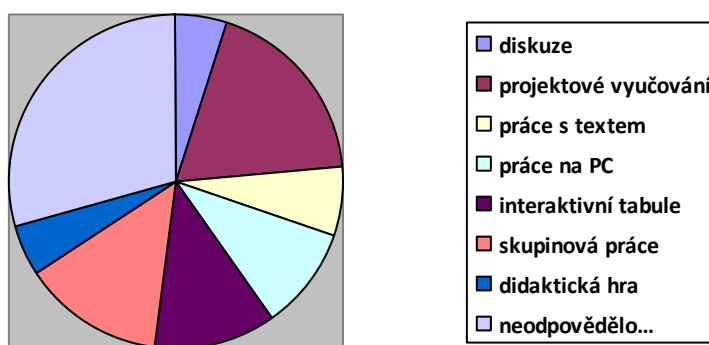
pedagogové se spíše zaměřují na způsoby spolupráce. Práce s interaktivní tabulí a počítačem je pro ně nejspíše samozřejmou činností.

Grafy 6 a 7 Srovnání délky pedagogické praxe s užíváním nejčastěji používaných vyučovacích metod

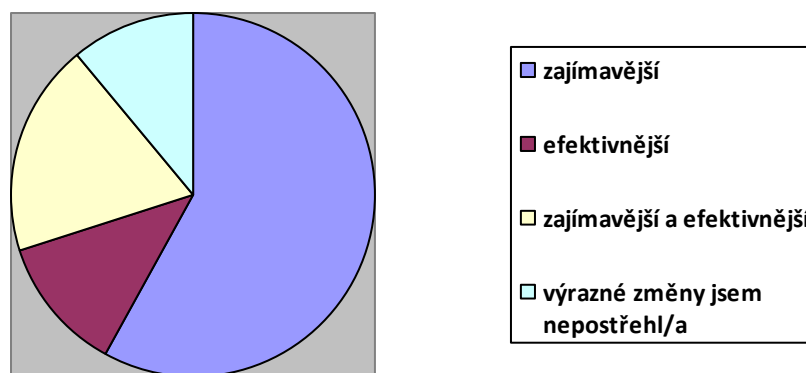
Další otázka v dotazníku související s vyučovacími metodami byla, jaká metoda je pro vyučující nejzajímavější. Dotazovaní uváděli i více odpovědí, proto se výsledky nebudou shodovat s počtem užívaných metod uvedených výše. Nejméně byly jako nejzajímavější uvedeny metody: dramatizace, pětilístek, I. N. S. E. R. T., přímka postojů, myšlenková mapa, kritické myšlení či autoevaluace. Častěji se u respondentů objevila jako zajímavá metoda diskuze, didaktické hry a práce s textem. Nejvíce oblíbené jsou práce na počítači a interaktivní tabuli, dále skupinová práce a projektová výuka. U 30 dotazníků byla tato otázka nezodpovězena, učitelé nejzajímavější metodu neurčili, u jedné z nich bylo dopsáno, že nejzajímavější jsou pro respondentku všechny.

Graf 8 Nejzajímavější metody pro pedagogy

Další otázka týkající se vyučovacích metod při hodinách českého jazyka byla, jaká je pomocí těchto metod výuka pro děti. Nejvíce pedagogů (58 %) odpovědělo, že výuka pomocí moderních vyučovacích metod je pro děti zajímavější. Celých 19 % respondentů zakroužkovali 2 odpovědi najednou, výuka je pro děti pomocí moderních metod zajímavější a zároveň efektivnější. Že je výuka efektivnější si myslí 12 % dotazovaných, 11 % respondentů žádné změny nepostřehlo. Z výsledků vyplývá, že výuka je pomocí moderních metod z pohledu učitelů pro děti spíše zajímavější než efektivnější, tedy že zpestří výuku, žáci se při nich nenudí a práce je baví.

Graf 9 Jaká je výuka pomocí moderních vyučovacích metod

Další otázka z dotazníku, která se týkala vyučovacích metod, se vztahuje ke vztahům ve třídním kolektivu, konkrétně zda mohou ovlivnit nové vyučovací metody vztahy ve třídě. Nejvíce respondentů, celkem 46 % si myslí, že vztahy ve třídě nové metody příliš neovlivňují. 41 % odpovídajících pedagogů naopak upřednostňuje názor, že metody velmi výrazně ovlivňují vztahy ve třídě. Celkem 13 % respondentů pak odpovědělo, že metody nemají vůbec žádný vliv na vztahy ve třídě. Z průzkumu vyplývá, že většina pedagogů tedy nepostřehla to, že by moderní metody výrazným způsobem ovlivňovaly vztahy ve třídě. Přesto je možné se domnívat, že díky velkému množství odpovědí „metody výrazně ovlivňují vztah ve třídě“, v některých případech a u různých metod mají přeci jen pozitivní vliv na třídní kolektiv.

5.3.5 ODBORNÉ ČASOPISY A LITERATURA

Z rozdaných dotazníků vyplývá, že více jak polovina dotazovaných (58 %) čte odborné časopisy či literaturu. Zároveň je však udivující, že 42 % pedagogů tuto literaturu nečte. Odborné časopisy nám poskytují informace, které jsou v současné době recentní, přichází s inovativním řešením a poskytují čtenářům mnoho zajímavých podnětů, ze kterých může učitel čerpat a užít je pak při výuce. Stejně tak i odborná literatura obsahuje mnoho poučení o zajímavostech v oblasti školství, pedagogiky, psychologie či samotných vyučovacích metod. Každý učitel by si měl najít čas vzdělávat se a rozšiřovat své obzory, aby tak zlepšil výuku. Celoživotní učení učitelů je podstatné pro jejich zaměstnání. Vývoj jde kupředu a je potřeba, aby se i učitelé poučovali a vzdělávali v nových oblastech vzdělávání. Pokud tak učiní, vzdělávání bude nejen pro žáky, ale i pro učitele mnohem zajímavější, žáky to bude ve škole více bavit a bude to mít pozitiva i na jejich školní výsledky.

Pedagogové, kteří čtou odborné časopisy a literaturu, uvedli do dotazníku několik zajímavých publikací. Nejméně (3 % respondentů) uváděli portál *Pro školy*, kde najdou celou řadu testů na paměť, představivost, koncentraci, ale i sociometrické dotazníky pro měření třídního klimatu vhodné k použití do výuky. Dále časopis *Prevence*, který je určený zejména školním metodikům prevence, ale je vhodný i pro třídní učitele. Z časopisů a knih zaměřených na práci v hodinách českého jazyka uvedli pedagogové méně často vědecký časopis *Slovo a slovesnost*, který se zabývá gramatikou, sémiotikou, ale i sociolingvistikou a vychází čtyřikrát do roka a také *Literární noviny*, týdeník zabývající se politikou, kulturou a literaturou.

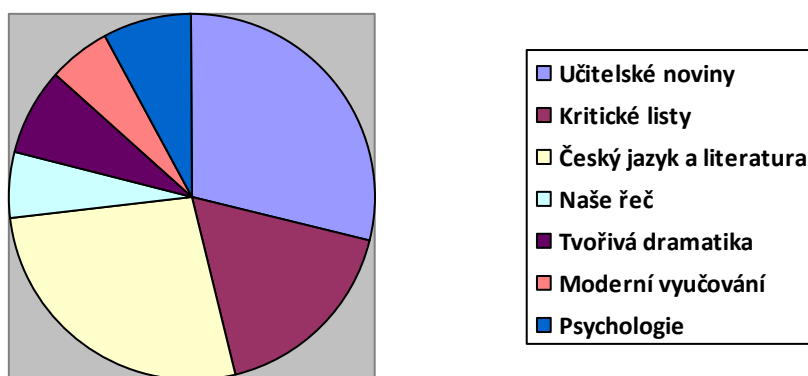
Častěji (4 – 8 %) se v dotazníku objevil portál *Vaše literatura*, obsahující literární historii, teorii, čtenářský deník, ukázky z knih, rozhovory, či medailonky autorů, dále *Literární doupe* obsahující autory, jejich díla, historii, ale i různé novinky ze světa knih a *Česká čítanka*, ve které čtenáři najdou literární texty. Nemohl chybět časopis *Naše řeč*, který se zabývá českým jazykem, konkrétně se věnuje otázkám pravopisu, slovní zásoby, otázkám kodifikace, stylistiky, textové lingvistiky a zabývající se i literárními díly. Dalším uváděným časopisem je *Psychologie*, *Tvořivá dramatika* a kniha *Moderní vyučování*.

Mnohem více čtou pedagogové *Kritické listy* (9% respondentů). Ty se zabývají kritickým myšlením, čtenářskou gramotností a jejich uváděním do běžné výuky. Jsou určeny nejen pro češtináře, ale i pro další učitele odborných předmětů. Dále časopis

Český jazyk a literatura (14 %) věnovaný otázkám českého jazyka, literatury a jejich vyučování. Přináší různé diskuze na nová témata a zabývá se i mediální výchovou. Nejčtenějšími jsou *Učitelské noviny* (15 %), které přináší novinky z oblasti školství, obsahují různé nabídky pro školy, kurzy dalšího vzdělávání, internetové odkazy na prodej učebnic či seznamy středních a vysokých škol.

Z výsledků vyplývá, že nejvíce čtou učitelé českého jazyka a literatury *Učitelské noviny*, kde se dozví něco o obecných informacích týkajících se školství a časopis *Český jazyk a literatura*, kde se naopak dozví zkušenosti kolegů z vyučování předmětu český jazyk a literatura. Přesto je počet čtených odborných časopisů opravdu malý. Učitelé českého jazyka by se měli zajímat o novinky z oblasti vzdělávání, ale nízký počet 15 % naznačuje spíše opak.

Graf 10 Odborné časopisy

Jak ovlivňuje čtení odborných knih a časopisů užívání moderních metod, lze z dotazníku také zjistit. Celkem 39% pedagogů, kteří čtou odborné knihy a časopisy používají více moderních metod při vyučování, 25 % pedagogů používá jen některé. Respondenti, kteří nečtou odborné knihy, v 18 % případů odpověděli, že používají více metod, v 16 % případů používají jen některé.

Čtení odborných časopisů či knih tedy bude mít velký význam na užívání metod. Pedagogové díky novým znalostem získaných čtením inovují svoje metody při vyučování českého jazyka a literatury.

5.3.5 SEMINÁŘE DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ

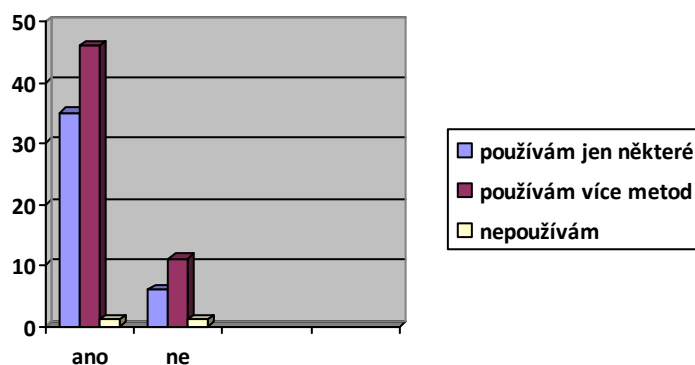
Zajímalo nás, zda se respondenti účastní seminářů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP). Z průzkumu vyplynulo, že celkem 88 % dotazovaných semináře DVPP navštěvuje, zatímco 12 % účastníků průzkumu nikoliv. Číslo větší jak 80 % je velmi dobré, ovšem jak už bylo zmíněno, dotazníky byly ve velké míře rozdány právě na těchto seminářích. Pokud by se učitelé věnovali soustavně dalšímu vzdělávání v tak hojné míře, bylo by to pro žáky i pro ně samotné velmi výhodné. V rámci DVPP se učitelé seznamují s moderními metodami, s novými poznatky v oblasti vzdělávání, a to pak kladně působí na rozvoj žáků ve školách.

Pokusili jsme se zjistit, jak ovlivňuje účast na kurzech DVPP užívání moderních metod. Nejdříve byly vybrány dotazníky s odpověďmi ano, navštěvují semináře dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. 46 % respondentů používá více metod, 35 % jen některé z nich.

Odpovědí ne, nenavštěvují semináře DVPP bylo mnohem méně. 11 % respondentů, kteří nenavštěvují semináře DVPP přesto užívá více rozmanitých metod, jen některé používá 6 % z nich.

Je zde tedy jasná převaha osob, které navštěvují semináře a zároveň používají inovativní metody. Semináře dalšího vzdělávání tedy výrazně podporují učitele v práci s moderními metodami, které pak pedagogové vkládají do svých vyučovacích hodin.

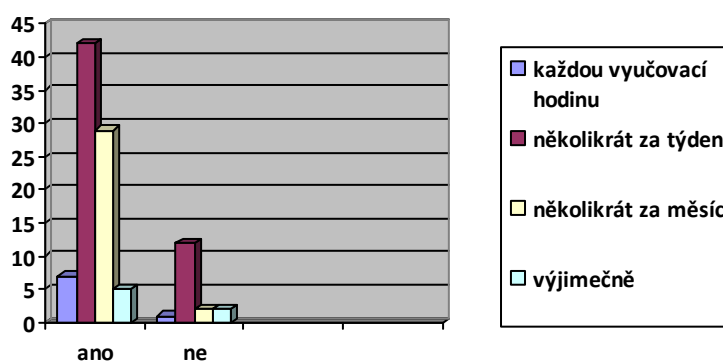
Graf 11 Souvislost užití vyučovacích metod s návštěvami seminářů DVPP

U grafu výše jsme zjistili, že účastníci seminářů dalšího vzdělávání výrazně častěji používají při vyučování moderní metody. Nyní upřesníme, jak často účastníci kurzu tyto metody používají. Respondenti navštěvující kurzy nejčastěji vkládají do hodiny moderní způsoby několikrát týdně (43 %). Několikrát za měsíc jsou používány 29 %, každou vyučovací hodinu ji užívá 7 % a výjimečně pak pouhých 5 %. Respondenti, kteří nenavštěvují kurzy DVPP rovněž nejčastěji vkládají do výuky moderní metody několikrát do týdne (12 % respondentů).

Je tedy zřejmé, že účastníci seminářů DVPP užívají nové způsoby převážně několikrát do týdne a častěji než pedagogové, kteří kurzy nenavštěvují. Přesto ti, kteří kurzy nenavštěvují, se alespoň snaží je do hodin občasné vkládat.

Graf 12 Souvislost mezi účastí na seminářích DVPP a četností užívání moderních vyučovacích metod

5.3.7 UČEBNICE UŽÍVANÉ PŘI VÝUCE

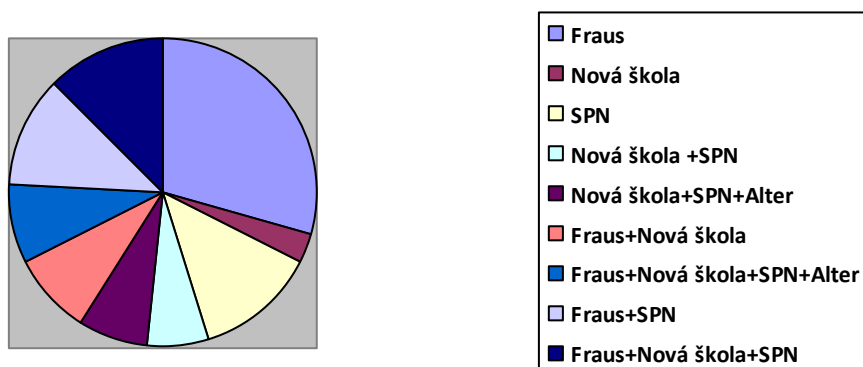
Zajímalo nás rovněž, které učebnice učitelé používají a od kterých nakladatelství. Zda ty, v nichž jsou zohledněny požadavky RVP ZV nebo jiné. Dotazovaní měli k výběru 5 nakladatelství, anebo kolonku jiné, kam měli případně dopsat, z kterého jiného nakladatelství učebnici používají. Většina učitelů zakroužkovala nakladatelství několik. Během hodin českého jazyka a literatury tedy používají více druhů učebnic najednou, ze kterých získávají cvičení nebo nápady, které jinde nenašli.

Jako jednotlivě používané učebnice byly označeny ty z nakladatelství Fraus, Nová škola a SPN. Nejméně z těchto učebnic je jako samotná užívaná Nová škola (3 % osob), jelikož začala učebnice pro 2. stupeň ZŠ vydávat teprve nedávno. Učebnice

SPN je užívána jako samotná celkem 12 % osob a učebnice Fraus 28 %. Nejvíce samostatně užívaná učebnice tedy pochází z nakladatelství Fraus, která je v dnešní době díky modernímu zaměření, velmi oblíbená.

Jak již bylo zmíněno, nejvíce používají pedagogové několik učebnic najednou, ze kterých používají zrovna to, co je pro ně nejvhodnější. Takto pracuje více jak polovina, tedy 56 % dotazovaných. Nejčastěji používají pedagogové kombinaci učebnic z nakladatelství Fraus, SPN a Nové školy (12 %). Ze získaných informací můžeme říci, že dotazovaní respondenti kombinují učebnice ze starších nakladatelství s učebnicemi z nakladatelství novějších. Tedy je pro ně nejspíš dobré ponechat si starší učebnice, ve kterých jsou vhodná cvičení a kombinovat je s novými učebnicemi, které vkládají do výuky moderní metody a způsoby práce.

Graf 13 Používané učebnice

Zde se zaměříme na souvislost užívání starších nebo novějších učebnic s návštěvami seminářů DVPP. Účastníci seminářů užívají spíše modernější učebnice z nakladatelství Fraus a Nová škola. Převládají zde i kombinace učebnic, jak vychází z celkového průzkumu užívání učebnic, přesto je patrně větší zastoupení modernějších učebnic u účastníků seminářů, než u osob, kteří semináře DVPP nenavštěvují.

Nejvíce užívají účastníci seminářů učebnice z nakladatelství Fraus (22 %), poté kombinaci učebnic Fraus, Nová škola a SPN (13 %). 11 % osob používá učebnice z nakladatelství SPN, kombinaci učebnice SPN a Fraus užívá 8 % dotazovaných.

U pedagogů, kteří nenavštěvují semináře dalšího vzdělávání je počet užívaných učebnic mnohem menší a na rozdíl od návštěvníků seminářů zde převažují učebnice z nakladatelství SPN. Tuto učebnici užívá 6 % pedagogů, 4 % používají učebnice Fraus. Ostatní kombinace učebnic jsou používány méně jak 4 % pedagogů. Některé kombinace

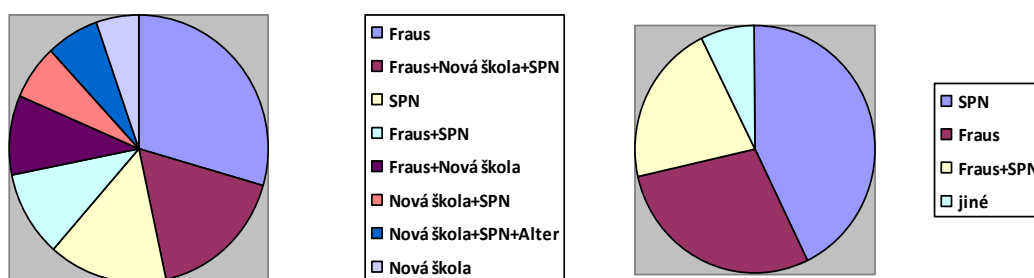
učebnic, které se užívají u účastníků seminářů DVPP se zde, u osob, kteří nenavštěvují kurzy, vůbec nevyskytují.

Z výsledků tedy můžeme zkonstatovat, že u účastníků seminářů DVPP převažuje užívání učebnice z nakladatelství Fraus, která se zaměřuje na moderní způsoby vyučování. Pedagogové, kteří nenavštěvují semináře, naopak více užívají tradiční učebnice z nakladatelství SPN.

Grafy 14 a 15 Souvislost mezi užíváním učebnic a účastí na seminářích DVPP

Ano, navštěvují semináře.

Ne, nenavštěvují semináře.

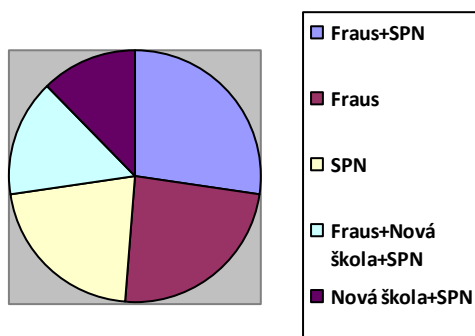

Zajímala nás také souvislost mezi používanými učebnicemi při výuce a užíváním moderních metod. Osoby, které při výuce pracují s učebnicemi z nakladatelství Fraus častěji používají více moderních vyučovacích metod (16 % respondentů). Pedagogové, kteří pracují s kombinací učebnic Fraus a SPN používají naopak jen některé vyučovací metody (9 %). Užívání samotné učebnice Fraus, nebo její používání v kombinaci se stejně moderní učebnicí Nová škola či SPN doplněné pokyny RVP ZV, tedy zvětšuje počet vkládání moderních metod do výuky. Naopak méně pracují s moderními metodami učitelé pracující s ostatními učebnicemi či kombinacemi jednotlivých učebnic.

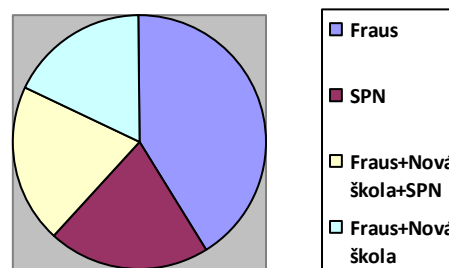

Grafy 16 a 17 Souvislost mezi užíváním různých druhů učebnic a užíváním moderních vyučovacích metod

Používám jen některé metody

Používám více metod

Zaměříme se také na to, zda má užívání moderních učebnic vliv na častější vkládání moderní výuky do hodin českého jazyka. Pedagogové, kteří používají při práci učebnice z nakladatelství Fraus vkládají moderní metody do výuky několikrát za týden (10 %) několikrát za měsíc je používá 9 % respondentů. Nejvíce respondentů, kteří vkládají inovativní metody do výuky několikrát za týden, pochází z řad uživatelů učebnic z nakladatelství SPN (12%). Zbýlý počet respondentů je malý, takže by neměl vypovídací hodnotu.

Z průzkumu tedy jasně vyplývá, že převážně učitelé pracující s učebnicí SPN a následně s učebnicí Fraus, vkládají moderní metody do hodin českého jazyka několikrát týdně, což je vhodné množství. Používání moderních metod každý den by děti později omrzelo a naopak užívání metod výjimečně by v žácích neprobouzelo nové schopnosti a dovednosti, se kterými by měli odcházet ze školy v souladu s požadavky RVP ZV.

Z celého dotazníkového průzkumu můžeme vyhodnotit, že učitelé se snaží vkládat do hodin českého jazyka zajímavé moderní metody alespoň několikrát do týdne a rovněž se ve velkém počtu snaží dále vzdělávat na seminářích dalšího vzdělávání. Nejvíce se moderním metodám věnují ve velkých městech a rovněž zde dochází k nejčastějším návštěvám seminářů DVPP. Čtení odborných publikací by mohlo mít lepší výsledky, přesto je vidět velký zájem v internetových portálech a v knihách zabývajících se moderními způsoby vyučování.

Bylo by vhodné propagovat více do škol z menších obcí možnosti navštívení seminářů DVPP a rozhovory s odborníky, kteří by pedagogům vysvětlili, jak díky používání moderních metod jsou žáci připravenější a odhodlanější k dalšímu vstupu, ať už na střední školy či do zaměstnání. A zejména, že díky těmto metodám je škola pro žáky zábavnější a mnohem zajímavější.

PRAKTICKÁ ČÁST

6. PŘÍPRAVY ZAHRNUJÍCÍ MODERNÍ METODY

PRO 2. STUPEŇ ZŠ

Přípravy byly vytvořeny s využitím vybraných moderních metod, které pedagogové využívají při hodinách českého jazyka jen ojediněle, přestože jsou zajímavé a rozšiřují u žáků dovednosti, které budou potřebovat ve svém budoucím životě. Záměrně není u jednotlivých příprav specifikováno, ve kterém ročníku je vhodné je použít. Výběr je ponecháván zcela na učiteli.

6.1 METODA PHILIPS 66

CÍL: Žáci se naučí řešit problémy ve skupinách.

Budou schopni o problému diskutovat a nebudou se bát přednést své návrhy ostatním spolužákům.

Naučí se vyhledávat v textu podstatné informace.

VÝSTUP: Schopnost komunikace na veřejnosti.

Spolupráce.

Schopnost řešení problémů.

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY: Hudební výchova, zeměpis, přírodopis.

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA: Osobnostní a sociální výchova, environmentální výchova.

POMŮCKY: CD se zvuky šumění moře, úryvek z knihy Daniela Defoe: Robinson Crusoe, tužka, papír.

MOTIVACE: Hudba – šumění moře. Učitel říká: „Představte si, že plujete po moři na obrovské a krásné lodi. Je nádherné počasí, svítí slunce a najednou se zčista jasna zatáhne. Začne obrovská bouřka a déšť, loď se začne kymáčet, až se nakonec převrátí. Vy ještě stačíte vyskočit a chytnout se kusu dřeva odděleného od lodi. Po nějaké době uvidíte ostrov a začnete k němu plavat. Co byste na ostrově začali dělat jako první? Na co byste mysleli?“

POSTUP PRO UČITELE:

- Učitel rozdělí třídu do skupin po 4 žácích.
- Žáci si mezi sebou určí moderátora, který bude řídit diskuzi ve skupině, zapisovatele, který bude návrhy skupiny zapisovat a mluvčího, který bude výsledky usnesení přednášet před třídou.
- Úkolem žáků je zamyslet se nad tím, jak by vypadal jejich ostrov, kde by se nacházel, jaká by tam byla fauna a flóra, co by na ostrově dělali, jak by se zachovali a na co by mysleli.
- Na rozmyšlení a sepsání mají žáci 10 minut.
- Učitel působí jako pomocník, pokud by někdo nerozuměl zadání.
- Jednotliví mluvčí předstoupí před třídu a představí, co se skupinou vymysleli.
- Následně proběhne diskuze na téma, co by bylo nejlepší udělat ihned po připlutí na ostrov a proč.
- Učitel rozdá žákům úryvek z knihy Robinson Crusoe, kde si přečtou, jak se s tím vypořádal samotný hrdina knihy.
- Žáci napíší postup v bodech, co dělal Robinson při zkoumání pralesa.
- Diskuze, zda se jim Robinsonovy činy líbily či nikoli, a zda by se s ním ztotožnili.
- Zápis do sešitu o autorovi a jeho knize.
- DÚ – Najít doma knihu, která by se podobala Robinsonovi a příští hodinu ji představit spolužákům.

6.2 METODA I. N. S. E. R. T.

CÍL: Žáci budou schopni analyzovat odborný text.

Žáci dokážou vyhledat v textu informace, které jsou pro ně známé, nebo naopak nové, se kterými nesouhlasí, nebo o kterých by se chtěli dozvědět více.

Žáci budou schopni vyhledat ve slovníku informace, kterým nerozumí.

Žáci si zopakují popis pracovního postupu.

Žáci budou schopni kriticky posoudit televizní reklamu.

VÝSTUP: Schopnost vyhledávat informace ve slovnících, v publikacích či na internetu.

Schopnost analyzovat text.

Schopnost kriticky posoudit text a reklamu.

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY: Vzdělávací oblast Člověk a zdraví, zeměpis.

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA: Mediální výchova.

POMŮCKY: Sešit, tužka, čokoláda, text o čokoládě, pracovní list se znaménky určený k metodě I. N. S. E. R. T.

MOTIVACE: Učitel přinese do hodiny čokoládu, kterou žákům ukáže a proběhne její malá degustace. Poté dá učitel žákům úkoly. „Pokuste se napsat, co všechno víte o čokoládě. Kde se bere, jak se vyrábí, odkud pochází, jak chutná a jaká jsou její pozitiva či negativa.“ Poté žáci se svými znalostmi vystoupí a obohatí tak ostatní zajímavými informacemi.

POSTUP PRO UČITELE:

- Učitel rozdá žákům odborný text, zabývající se čokoládou a pracovní list se znaménky označujícími znalost informace nebo její neznalost, nesouhlas s informací či snahu zjistit si o ní něco více.
- Odborný text mají žáci za úkol přečíst a následně do pracovního listu pod jednotlivá znaménka dané informace vypsát.
- Rozhovor o přečteném textu. Žáci se vzájemně doplňují a vysvětlují informace, které ostatní neznají.
- Společná debata nad způsobem práce, který zrovna používali. Zda jim tato metoda vyhovuje a obohacuje je o nové znalosti. Vysvětlení proč žáci danou metodu používali.
- Shrnutí a zopakování informací, které se žáci dozvěděli.

- Žáci napíší popis pracovní činnosti, která se týká přípravy horké čokolády ke snídani.
- DÚ – Vymyslet vlastní reklamu na čokoládu (jak by probíhala, kdo by v ní hrál, slogan) a další hodinu ji představit ostatním spolužákům.

6.3 METODA HORKÉ KŘESLO

CÍL: Žáci se naučí vhodně vybírat otázky.

Žáci budou o jednotlivých osobnostech vědět nejen základní informace, ale i zajímavosti.

Žáci budou schopni vybírat důležité informace z textu a následně je prezentovat před ostatními.

VÝSTUP: Schopnost dobré komunikace.

Schopnost klást účelné otázky.

Znalost zajímavých osobností.

Schopnost vybírat podstatné informace z textu.

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY: Dějepis, občanská výchova.

POMŮCKY: Obrázky 10 spisovatelů, jejich jmenovky a obaly od knih (případně interaktivní tabule), texty o autorech a jejich známé knize, sešit, tužka.

MOTIVACE: Učitel přinese do hodiny 10 podobizen zajímavých spisovatelů na obrázcích. Spolu s obrázky přinese i jmenovky jednotlivých autorů a obaly knih, které napsali. Obrázky i jména jsou připevněny na tabuli. Žáci chodí a jednotlivě skládají podobizny, jména a obaly knih k sobě tak, jak patří. Tato motivace může být připravena i na interaktivní tabuli, kde by žáci posouvali obrázky elektronicky.

POSTUP PRO UČITELE:

- Učitel rozdělí žáky na skupinky po 2 – 3.
- Každá skupinka dostane jednoho autora, kterého si vylosují.
- Žáci dostanou text o autorovi a jeho známé knize.
- Během 7 minut vyberou podstatné informace a přepíší je do sešitu.
- Tyto informace představí spolužákům.
- Krátký zápis do sešitu.

- Nakonec si jeden dobrovolník vytáhne jeden z portrétů autora a zapamatuje si jej.
- Úkolem spolužáků je ptát se tak, aby zjistili, kterého autora žák představuje.
- Otázky jsou kladeny tak, aby žák odpovídal jen „ano“ nebo „ne“. Využívají znalostí, které se právě dozvěděli. Tato metoda je vhodná pro opakování.

6.4 METODA VENNŮV DIAGRAM

CÍL: Žáci se naučí poznávat společné a rozdílné znaky u jednotlivých literárních děl.

Žáci se naučí spolupracovat a komunikovat mezi sebou.

VÝSTUP: Schopnost analyzovat společné a rozdílné znaky jednotlivých literárních děl.

Schopnost analyzovat a kriticky zhodnotit a porovnat literární a filmové verze.

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY: Tělesná výchova, zeměpis, občanská výchova.

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA: Mediální výchova.

POMŮCKY: Obrázky z filmů: Bylo nás pět, Klapzubova jedenáctka

a Dobrodružství Toma Sawyera, ukázky z těchto filmů a úryvky ze stejnojmenných knih, tužka, sešit.

MOTIVACE: Učitel ukáže žákům obrázky z filmů: Bylo nás pět, Klapzubova jedenáctka a Dobrodružství Toma Sawyera a ptá se jich: „Znáte tyto filmy? Věděli byste, jak se jmenují hlavní hrdinové? Myslíte si, že existují i knižní verze? Pokuste se podle jednotlivých obrázků charakterizovat alespoň jednu postavu.“

POSTUP PRO UČITELE:

- Po motivaci si žáci nakreslí do sešitu Vennův diagram.
- Poté učitel rozdělí žáky do skupin po třech.
- Každý ze skupiny dostane jeden úryvek. Celá skupina pak bude mít texty ze všech tří jednotlivých děl.
- Žáci si text pozorně přečtou a vzájemně si ve skupině vysvětlí, o čem jednotlivé texty jsou.
- Po vzájemné dohodě do Vennova diagramu zapíší názvy určených děl a spolu s nimi i společné a odlišné znaky knih.

- Skupiny představí ostatním své diagramy a učitel zapíše do Vennova diagramu na tabuli jednotlivé poznatky.
- Následně učitel pustí žákům krátké ukázky ze stejnojmenných filmů.
- Žáci mají před sebou diagram knih. Pod něj si zakreslí diagram filmů, do kterého během promítání dopisují společné a rozdílné znaky mezi filmy a knihami, které sledují v ukázce a v předchozím diagramu.

6.5 METODA: PŘÍMKA POSTOJŮ

CÍL: Žáci se naučí zaujímat k různým informacím vlastní názor.

Žáci se naučí obhájit a objasnit důvody svého názoru.

Žáci se naučí kriticky posuzovat text a hledat v něm důležité informace.

VÝSTUP: Schopnost říct svůj názor a zdůvodnit ho.

Schopnost kriticky posuzovat texty a hledat v nich důležité informace.

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY: Zeměpis, dějepis, občanská výchova.

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA: Environmentální výchova, mediální výchova.

POMŮCKY: Dokument o cestovatelích Hanzelkovi a Zikmundovi, text z roku 1952, který napsal Hanzelka a Zikmund, pracovní list k metodě I. N. S. E. R. T a k přímce postojů.

MOTIVACE: Učitel pustí žákům krátký dokument o cestovatelích Hanzelkovi a Zikmundovi, kteří procestovali svět a napsali o tom zajímavé cestopisy.

POSTUP PRO UČITELE:

- Učitel rozdá žákům text (úryvek z cestopisu), který si přečtou.
- Metodou I. N. S. E. R. T. žáci vypíší do pracovního listu, co je pro ně známé nebo nové, o čem by se chtěli dozvědět něco dalšího a s čím nesouhlasí.
- V pracovním listě si přečtou otázky: Líbil by se vám život v Asiatu? Mají se lidé v Asiatu dobře? Chtěli byste lidem v Asiatu pomoci? A na tyto otázky odpoví na tzv. přímce postojů a zdůvodní, proč se rozhodli pro dané místo na přímce.

- Následuje diskuze, kde se děti podělí o známé informace o tomto problému, poučí o nich ostatní a zároveň řeknou své vlastní názory k tomuto tématu.

6.6 METODA PĚTILÍSTEK

CÍL: Obohacení slovní zásoby žáků.

Žák bude umět bez problémů popsat obrázek od Josefa Lady.

VÝSTUP: Dobré komunikační a stylizační schopnosti.

Rozšíření slovní zásoby.

Schopnost analyzovat text.

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY: Hudební výchova, výtvarná výchova.

POMŮCKY: PC, dataprojektor, básničky od Josefa Lady, obrázek Zima od Josefa Lady, část písně od Jaromíra Nohavici – Ladovská zima (+ část textu), skladba Čtvero ročních období, sešit, tužka, list s úkoly.

MOTIVACE: Učitel rozdá dětem krátké básničky od Josefa Lady týkající se zimy, které si žáci nahlas přečtou. Učitel přes dataprojektor ukáže žákům obrázek Zima od Josefa Lady a pustí k tomu část písně od Jaromíra Nohavici – Ladovská zima. Žáci předtím dostanou list s úkoly. Během sledování obrázku a poslechu mají vypsát, jaké osoby, zvířata, věci na obrázku vidí, jaké činnosti postavy dělají, zda text hudby koresponduje s tím, co vidí na obrázku. Následuje diskuze na toto téma.

POSTUP PRO UČITELE:

- Učitel rozdá dětem text písně Ladovská zima. Žáci si text nahlas přečtou a poté společně rozeberou jednotlivé sloky.
- Píseň si poté zazpívají.
- Učitel zjišťuje, zda žáci znají i další písně popř. skladby o nějakém ročním období. Žáci se svěřují s nápady.
- Učitel pustí ukázkou Vivaldi – Čtvero ročních období.
- Poté vysvětlí žákům, jak funguje metoda pětílístek, pokud ji ještě neznají.

- Na tabuli pedagog napíše slovo „zima“, pod které udělá pyramidu z vodorovných čar. Žáci si pyramidu přepíší do sešitu a vypracovávají pětílístek: Pod slovo „zima“ napíší dvě přídavná jména vystihující zimu na obrázku. Pod tato přídavná jména napíší tři slovesa, co lidé nebo příroda dělají. Pod ně pak napíší větu o čtyřech slovech vystihující obrázek. Pod větu zapíší jedno slovo, které vystihne pocit z obrázku.
- Po dokončení pětílístku v sešitě učitel zapisuje jednotlivé příklady dětí do pětílístku na tabuli.
- Shrnutí pětílístku, vysvětlení bohatosti slovní zásoby u českého jazyka.
- Učitel se ptá, zda žáci znají i jiné obrazy nebo ilustrace z knih, kde se vyskytuje zima. Žáci přichází s nápady. Dále pedagog zjišťuje, co se jim vybaví, když se řekne zima.
- Žáci dostanou za úkol napsat vyprávění o zážitku, který se jim stal během období Vánoc.
- DÚ – Vyhledat další píseň se zimní tematikou, přinést na příští hodinu její text, aby si všichni mohli píseň zazpívat.

6.7 METODA: DIDAKTICKÉ HRY (slovní kopaná potichu)

CÍL: Naučit děti zábavnou formou procvičovat slovní zásobu, komunikační schopnosti a umění popisu.

Žáci budou schopni vymyslet rozhovor novináře se známým sportovcem.

VÝSTUP: Bohatá slovní zásoba a schopnost rychlé slovní reakce.

Schopnost komunikace na veřejnosti.

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY: Tělesná výchova, zeměpis.

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA: Mediální výchova.

POMŮCKY: Krátký záznam z fotbalového utkání, pracovní list, sešit, tužka.

MOTIVACE: Učitel pustí žákům záznam z fotbalového utkání. Ještě předtím žáci dostanou pracovní list, který doplňují během záznamu a kde mají odpovídat na otázky: „Kolik hráčů je v jednom týmu. Jak jinak můžeme pojmenovat slovo fotbal. Pokud jste zaslechli jména hráčů, запиšte je.“ Tyto úkoly si po zhlédnutí žáci vzájemně přečtou. Učitel se ptá, jaké české či cizí týmy a hráče znají a také kterým týmům fandí. Dále zda se dívají na fotbalové zápasy či dávají přednost jinému sportu.

POSTUP PRO UČITELE:

- Žáci dostanou za úkol vymyslet vlastní komentář k puštěnému zápasu. Zápas se pustí bez zvuku a žáci budou reagovat na situace v zápase a následně je budou komentovat.
- Poté dostanou za úkol vymyslet a napsat ve dvojicích rozhovor novináře se známým sportovcem.
- Žáci rozhovor předvedou ostatním spolužákům. Následuje diskuze, zda to bylo dobré, a co by bylo třeba vylepšit.
- Učitel představí žákům jiný druh kopané, a to slovní kopanou potichu.
- První žák řekne slovo nahlas. Další žák, který je na řadě, vymyslí slovo, které začíná na poslední písmeno, ale nahlas ho neřekne. Naopak ho svými slovy popíše. Pokud následující žák poznal, které slovo má předchozí žák na mysli, opět v tichosti vymyslí slovo na poslední písmeno popisované věci. Hra pokračuje stejným způsobem pořád dál. Tato verze slovní kopané je mnohem obtížnější než její klasická verze.
- DÚ – Napsat krátké oznámení do novin, že základní škola, kterou navštěvují, pořádá sportovní den.

6.8 METODA DRAMATIZACE

CÍL: Žáci budou schopni komunikovat před ostatními.

Žáci si zopakují své znalosti bajek, jejich význam.

VÝSTUP: Schopnost komunikace na veřejnosti.

Schopnost naučit se daný text.

Znalost literárního žánru – bajky.

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY: Přírodopis, dramatická výchova, výtvarná výchova.

POMŮCKY: Pracovní listy s charakteristikami, texty jednotlivých bajek, tužka, čtvrtka A5.

MOTIVACE: Učitel rozdá žákům pracovní list, kde mají doplnit k různým zajímavým charakteristikám jednotlivé názvy zvířat. Po doplnění si učitel s žáky povídá o tom, proč mají zrovna uvedená zvířata takové vlastnosti. Poté učitel hovoří s žáky o tom, v jakých konkrétních knihách se s jednotlivými zvířaty setkali. Žáci mají odpovědět,

v kterém literárním žánru se zvířata nejvíce vyskytují a jakou tam mají funkci. Následně si učitel s žáky vysvětlí, proč jsou bajky důležité.

POSTUP PRO UČITELE:

- Učitel upřesní, jaké existují literární žánry, a poté se zeptá žáků, ve kterém z nich se nejvíce objevují zvířata.
- Učitel vede diskuzi na téma, které bajky žáci znají, jak se jmenují, která zvířata v nich nejčastěji vyskytují, čím bajky končí a k čemu je dobré ponaučení.
- Učitel rozdělí žáky do trojic.
- Učitel dá vždy jedné trojici jednu bajku. Každá skupina má jinou bajku. Jejich úkolem je bajku si přečíst, sepsat postavy, zvířata, děj a ponaučení na velkou čtvrtku a k tomu dokreslit obrázek, který se vztahuje k bajce. K práci potřebují zhruba 7 minut.
- Poté si žáci ve trojici rozdělí role (zvířata, osoby, vypravěč), podle toho, kdo v jejich zpracované bajce vystupuje, naučí se jejich krátký text a vzájemně se dohodnou, co dalšího budou ve scéně dělat (10 minut).
- Nakonec vystoupí každá skupinka se scénkou, kterou zahrají ostatním a představí svoji bajku zpracovanou na čtvrtce.
- Ostatní dávají pozor a hádají, jaké bude ze hry plynout ponaučení.

6.9 METODA DISKUZE

CÍL: Žáci se naučí diskutovat o věcech, které je baví.

Naučí se komunikovat na veřejnosti a pozorně naslouchat ostatním.

VÝSTUP: Schopnost komunikace na veřejnosti.

Schopnost diskutovat na různá témata.

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY: Občanská výchova, hudební výchova.

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA: Výchova demokratického občana.

POMŮCKY: Pracovní list s obrázky předmětů, báseň Věci od Jiřího Wolкера,
píseň Neopouštěj staré známé pro nové – Zdeněk Svěrák, Jaroslav
Uhlíř, sešit, tužka.

MOTIVACE: Učitel napíše na tabuli větu – Předmět, který mě těší. Poté rozdá žákům list s obrázky různých předmětů. Žáci mají zakroužkovat ty, které mají rádi. Poté si poví, proč zakroužkovali jednotlivé předměty.

POSTUP PRO UČITELE:

- Po vysvětlení, proč zakroužkovali žáci jednotlivé předměty, se učitel ptá, co se jim vybaví, když se řekne předmět, který mě baví. Žáci odpovídají.
- Ostatní reagují a ptají se, proč zrovna tento předmět, zda k němu má jejich spolužák nějaký vztah.
- Následují otázky od učitele: jak se žáci chovají k předmětům, které dostali, a jak by se lidé k dárkům měli chovat. Žáci diskutují na toto téma. Učitel vede diskuzi, organizuje ji, aby se žáci nepřekřikovali.
- Dále diskutují o tom, jak by se měl žák chovat k předmětům ve škole, doma a zda mají nějaký předmět, který jim někoho nebo něco připomíná.
- Pedagog pustí píseň: Neopouštěj staré známé pro nové (Svěrák, Uhlíř), žáci mají během poslechu napsat do sešitu, jaké jsou výhody a jaké jsou nevýhody nechávat si staré věci doma.
- Učitel každému rozdá báseň od Jiřího Wolкера – Věci. Tuto báseň společně učitel se žáky rozebere a o podstatě básně si popovídají.
- Poté žáci napíší líčení na téma: Předmět, který mě těší.

ZÁVĚR

Díky průzkumu, který byl v rámci této diplomové práce proveden, jsme došli k mnoha zajímavým poznatkům týkajících se moderních vyučovacích metod a forem práce.

Z průzkumu bylo zjištěno, že většina pedagogů používá moderní vyučovací metody a dokonce jich v rámci hodin českého jazyka a literatury provádí více. Nejvíce se tyto metody využívají ve velkých městech, kde se učitelé snáze dozvědí o nových metodách díky seminářům DVPP či čtením odborných časopisů.

Nejvíce používanou formou práce v hodinách českého jazyka a literatury je skupinová práce. Jen o něco méně jsou pak používány během vyučování projekty, práce na interaktivní tabuli a na počítači, práce s textem a kooperativní vyučování. Tyto metody jsou většinou pedagogů užívány několikrát do týdne, a to bez ohledu na velikost obce. Zajímavým zjištěním bylo, že skupinovou formu práce a projektové vyučování provádí zejména učitelé a učitelky s praxí maximálně do 15 let, zatímco pedagogové starší, s praxí více jak 20 let, používají nejčastěji práci na interaktivní tabuli a na počítači. Toto zjištění poukazuje na to, že i starší učitelé se mohou naučit pracovat s moderními technologiemi.

Z průzkumu vyplynulo, že je výuka pomocí moderních metod pro učitele zajímavější. Rovněž vyšlo najevo, že učitelé z velké části navštěvují semináře DVPP, což je pozitivní, jelikož se dále vzdělávají, a tím napomáhají žákům k lepším výkonům ve škole. Mezi nejčtenější odborné časopisy patří Učitelské noviny a časopis Český jazyk a literatura, což je dobré. Bohužel je nechte většina pedagogů. Nejčastěji používané učebnice jsou z nakladatelství Fraus, popř. kombinace více učebnic.

Většina učitelů se snaží dál vzdělávat, ať už pomocí knih či seminářů, a díky tomu se věnují i implantaci moderních metod do vyučování českého jazyka a literatury. Tyto metody jsou v dnešním světě zapotřebí, protože ti učitelé, kteří na sobě soustavně pracují, vzdělávají se a získané poznatky využívají ve své praxi, budou mít dobré výsledky a žáci díky nim získají nejen znalosti, ale i schopnosti a dovednosti pro ně důležité v budoucnu, jako je řešení problémů, kritické myšlení, spolupráce, komunikace na veřejnosti a naslouchání ostatním.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BLÁHA, Ondřej. *Funkční stratifikace češtiny*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 84 s. ISBN 978-80-244-2377-7.
2. ČECHOVÁ, Marie (ed.). *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství*. 2. vyd. Praha: SPN, 1998. 264 s. ISBN 80-85937-47-6.
3. HAUSENBLAS, Ondřej. *Vrátíme smysl hodinám češtiny? (úvaha a praktický návrh, jak učinit náš vyučovací předmět hodným žákova zájmu)*. 2. vyd. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997. 51 s. ISBN 80-86039-39-0.
4. JAKLOVÁ, Alena (ed.). *Člověk – jazyk – text*. 1. vyd. České Budějovice: Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7394-075-1.
5. JEČNÁ, KVĚTOSLAVA. *Nuda při češtině? Ani nápad!*. 1. vyd. Praha: Agentura Strom, 1997. 47 s. ISBN 80-901954-4-X.
6. KALHOUS, Zdeněk – OBST, Otto. *Školní didaktika*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.
7. KOSTEČKA, Jiří. *Do světa češtiny jinak (didaktika českého jazyka a slohu pro vyučovací praxi)*. 1. vyd. Praha: H&H, 1993. 229 s. ISBN 80-85787-24-5.
8. MAŇÁK, Josef. *Stručný nástin metodiky tvořivé práce ve škole*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001. 46 s. ISBN 80-7315-002-6.
9. MAŇÁK, Josef – ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. 1. vyd. Brno: Paido, 2003. 219 s. ISBN 80-7315-039-5.
10. MITTER, Patrik (ed.). *Ty, já a oni v jazyce a v literatuře*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2009. 422 s. ISBN 978-80-7414-131-7.
11. NEBESKÁ, Iva. *Úvod do psycholingvistiky*. 1. vyd. Praha: H&H, 1992. 127 s. ISBN 80-85467-75-5.
12. PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 5. vyd. Praha: Portál, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7367-427-4.
13. POLÁK, Milan. *Učitel českého jazyka a současná základní škola (se zaměřením na edukační materiály předmětu)*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 186 s. ISBN 80-244-0585-7.
14. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 4. vyd. Praha: Portál, 2009. 481 s. ISBN 978-80-7367-503-5.

15. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]* Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. Dostupné z WWW:<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>
16. SVOBODOVÁ, Jana (ed.). *Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2011. 233 s. ISBN 978-80-7464-019-3.
17. ŠKODA, Jiří – DOULÍK, Pavel. *Psychodidaktika: metody efektivního a smysluplného učení a vyučování*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 206 s. ISBN 978-80-247-3341-8.
18. ŠVEJCER, Alexandr Davidovič (ed.). *Úvod od sociolingvistiky*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1983. 241 s. ISBN 25-022-83.
19. VETEŠKA, Jaroslav – TURECKIOVÁ, Michaela. *Kompetence ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 159 s. ISBN 978-80-247-1770-8.
20. VÍŠKA, Václav. *Vybrané aktivizující metody výuky v hodinách českého jazyka na ZŠ*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 62 s. ISBN 978-80-7735-015-3.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Dotazník.

Příloha č. 2 Úryvek z knihy Robinson Crusoe určený k metodě Philips 66.

Příloha č. 3 Odborný text o čokoládě a tabulka, určené k metodě I. N. S. E. R. T.

Příloha č. 4 Obrázky určené k metodě horké křeslo.

Příloha č. 5 Obrázky a úryvky z textů (Bylo nás pět, Klapzubova jedenáctka, Dobrodružství Toma Sawyera) určené k metodě Vennův diagram.

Příloha č. 6 Pracovní list určený k metodě: přímka postojů (obsahující úryvek textu od Hanzelky a Zikmunda, tabulku I. N. S. E. R. T a přímky postojů)

Příloha č. 7 Básně od Josefa Lady, obrázek Zima od Josefa Lady, text písně Ladovská zima a úkoly k vypracování, určené k metodě pětílístek.

Příloha č. 8 Otázky k vypracování určené k didaktickým hrám.

Příloha č. 9 Charakteristiky zvířat a bajky určené k metodě dramatizace.

Příloha č. 10 Obrázky a básně Věci od Jiřího Wolкера určené k diskuzi.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

DOTAZNÍK

Jmenuji se Barbora Pulščáková a provádím průzkum pro svoji diplomovou práci na téma Soudobé tendence ve vyučování na 2. stupni ZŠ v hodinách českého jazyka a literatury. Ráda bych Vás požádala o vyplnění následujícího dotazníku. Chci Vás ujistit, že dotazník je anonymní a Vámi poskytnuté údaje budou použity pouze v mé diplomové práci. Předem Vám děkuji za zodpovězení následujících otázek.

1. Pohlaví

a) žena

b) muž

2. Vzdělání

a) absolvent PdF

b) absolvent FF

c) jiné_____.

3. Délka pedagogické praxe

a) do 5 let

b) do 10 let

c) do 15 let

d) do 20 let

e) více jak 20 let

4. Velikost obce, ve které vyučujete do:

a) 5000 ob.

b) 25 000

c) 50 000

d) 100 000

e) nad 100 000

f) Praha

5. Používáte současné moderní vyučovací metody?

a) používám jen některé

b) používám více metod

c) nepoužívám

6. Pokud ano, které metody a formy práce používáte? Prosím napište.

---

7. Jak často tyto metody používáte?

a) každou vyučovací hodinu

b) několikrát za týden

c) několikrát za měsíc

d) výjimečně

8. Nejzajímavější metodou je pro mě:

---

9. Se kterým tvrzením souhlasíte? Pomocí nových vyučovacích metod je výuka pro děti

a) zajímavější   b) efektivnější

c) výraznější změny jsem nepostřehl/a

10. Čtu odborné časopisy, literaturu

a) ne   b) ano (uveďte, prosím, konkrétní tituly)

---

11. Navštěvuji semináře DVPP, kde se dozvídám o nových způsobech vyučování

a) ano   b) ne

12. Učebnice z kterého nakladatelství užíváte při výuce?

a) Fraus b) Nová škola c) SPN c) Tripolia d) Alter e) jiné;

které? _____

13. Ovlivňují, podle Vašeho názoru, nové metody vztahy v třídním kolektivu?

a) výrazně   b) ani ne   c) vůbec ne

Příloha č. 2

DANIEL DEFOE – ROBINSON CRUSOE

Robinson pátral po příhodném místě, kde by prošel hradbou keřů a dostal se k úpatí hory. Všiml si, že při okraji zátoky u severního svahu spadá příkrá, rozeklaná skála. Napadlo ho, že by tam mohla být nějaká vhodná rozsedlina, do níž by se vyšplhal a tam se uchýlil na noc.

Prodíral se mezi keři ke skále. Keře byly plny zelených bobulí. Robinson je ochutnal, ale plody měly trpkou, svíravou chuť. Když rozhrnul větve keřů, spatřil, že v převislé skále na úpatí hory se černá nějaký otvor. Keře byly v těch místech příliš husté. Robinson prořezával jejich větve nožem. Po chvíli mu však na ukazováčku a palci naběhly puchýře. Přece jen si proklestil úzkou cestu a prodral se až k samé skále. Nad balvany asi dva metry od země byl otvor do nitra skály. Byl snad jenom metr vysoký a ani ne dva metry široký. Robinson nahlížel dovnitř. Před jeho zraky se objevila prostorná jeskyně, jejíž vchod byl zavalen spadlými kameny z převislé skalní stěny. Odvalil několik menších kamenů a rozšířil tak otvor. Do jeskyně vniklo více světla a Robinson viděl, že jeskyně má docela rovné a pískem pokryté dno. Nesnadný přístup do jeskyně se Robinsonovi zamlouval. Zde by opravdu mohl být bezpečný úkryt pro klidný spánek. Jeskyně je obrostlá neproniknutelnou hradbou keřů a vchod je zatarasen kameny.

Robinson prolezl otvorem a po nějaké chvíli se v temném šeru rozkoukal natolik, že spatřil celý prostor. Jeskyně byla, jak hned odhadl, osm kroků do hloubky. Její strop se svažoval do nitra jeskyně.

Robinson se radoval. Konečně bude mít bezpečný útulek, bude mít "střechu nad hlavou". Jeskyně má výbornou polohu. Převislá skalní stěna určitě chrání vchod před přívalem vody při velkých lijácích. Otvor jeskyně je nad zemí. Dá se na noc lehce zatarasit kamením. Z jeskyně je výhled přímo na moře. Jediné Robinsona mrzelo, a to že keře zabraňují snadnějšímu příchodu. Litoval, že nemá sekeru, aby proklestil pohodlnou cestičku.

Vylezl z jeskyně a unaven usedl na balvan. Přemýšlel, co by měl dále podniknout. Bude dobře, prohlédne-li si nejbližší okolí jeskyně.

Při cestě kolem zátoky si všiml, že se do ní vlévá při západní straně z úzkého údolí potůček, který pravděpodobně obtéká horu. Voda v potůčku byla čistá a daleko chladnější než ve velkém potoce, kterým se brodil ráno, když spatřil obrovského hada, hroznýše královského. Tedy i pitná voda bude tu nablízku, zaradoval se Robinson.

Příloha č. 3

„Chceme-li si uvařit čokoládu, použijeme kakaový prášek, který se dělá z mletých semen kakaovníku. Přidáme další chutné přísady, např. sušené mléko, cukr a škrobovou mouku. Prášek se smíchá s horkým mlékem nebo vodou a vznikne lahodný nápoj.

Kakaovník roste divoce v tropických deštných pralesech v Brazílii. Jako kulturní plodina se pěstuje v západní Africe a Indonésii. Jeho semena neboli boby jsou velká asi jako mandle. Jsou ukrytá v plodech, které se podobají malým okurkám a vyrůstají přímo z kmene stromu. Semena se fermentují, potom se suší, zbavují tuku a melou na prášek.

Aztékové vařili z kakaových bobů nápoj Chocolate. Španělé, kteří přivezli kakao do Evropy z Mexika v 16. století, tajili ostatním Evropanům návod na výrobu čokoládového nápoje téměř sto let.

Čokoláda zpočátku jako nápoj Aztéků vůbec nebyla sladká. Byla hořká a přidával se do ní pepř a pálivé papričky. Cukr do ní přidaly až španělské misionářky, a tím jí otevřely cestu na španělský dvůr a později do celého světa. V Mexiku patří dodnes k nejoblíbenějším ostrým omáčkám černá mole (nejlépe s kuřetem), která se dělá z hořké čokolády a jalapeños. Jako lék na depresi ji předepisovali lékaři už v 17. století.“

(<http://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/14777/AKTIVIZUJICI-METODY-VE-VYUCE-CESTUJEME.html/>)

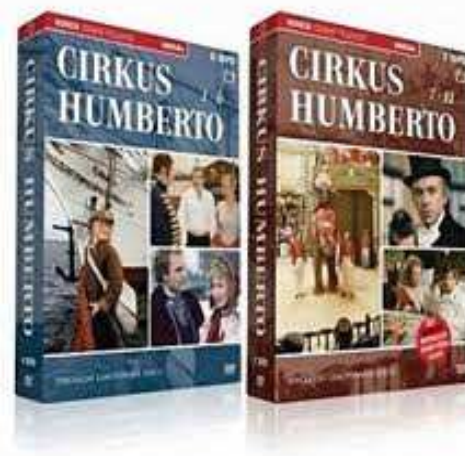
Školní encyklopedie Oxford

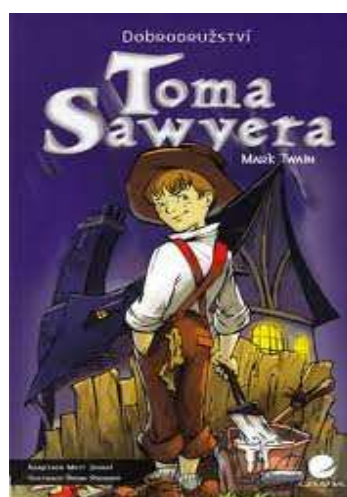
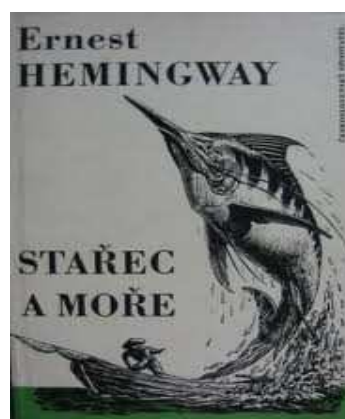
„Čokoláda obsahuje látky, které jsou pro psa ve vyšších dávkách toxické. Stále ještě není mezi chovateli dostatečně známo, jak nebezpečné je podávání čokolády psům. Je i dost případů, kdy zvíře zkonsumuje větší množství čokolády v nestřeženém okamžiku, zejména je to problém u štěňat. Pokud pes sní velké množství čokolády, dochází u něj k projevům otravy.

První známky otravy se projevují do 6–12 hodin po pozření. Nejnebezpečnější je kakaový prášek, pak čokoláda na vaření, hořká a mléčná čokoláda. Nejnižší obsah jedovatých látek je v čokoládě bílé. Čokoláda na vaření je pro psy asi 10x jedovatější než čokoláda mléčná.“

(Dvořáková, 2001)

✓	-	+	?

Internetové zdroje obrázků:

Daniel Defoe – Robinson Crusoe

<http://www.ebookeater.cz/ebookworm/daniel-defoe-otec-robinsona-crusoe/>

<http://eclectic-indulgence.blogspot.cz/2011/04/review-robinson-crusoe-by-daniel-defoe.html>

Eduard Bass – Cirkus Humberto

<http://www.velmont.wz.cz/ctenarskydenik/dila/htm/CirkusHumberto.htm>

<http://www.dvdedice.cz/dvd-filmy/tvserial/cirkus-humberto-i-66533/>

Antoine de Saint Exupéry – Malý princ

<http://knihy.abz.cz/obchod/autor-exupery-antoine-de-saint-exupery>

<http://www.malyprinc.net/>

Karel Čapek – Dášeňka čili život štěněte

<http://www.karelcapek.chytry.cz/galerie.html>

<http://www.spisovatele.estranky.cz/fotoalbum/karel-capek/dasenka.jpg.html>

Ernest Hemingway – Stařec a moře

<http://asburyandasbury.typepad.com/blog/2011/08/ernest-hemingway-copy-clinic.html>

<http://www.bookfan.eu/kniha/86478/Starec-a-more>

Mark Twain – Dobrodružství Toma Sawyera

http://en.wikipedia.org/wiki/Mark_Twain

<http://www.bux.cz/knihy/84643-dobrodruzstvi-toma-sawyera.html>

Oscar Wilde – Strašidlo Cantervillské

<http://www.toptenz.net/top-10-quotes-by-oscar-wilde.php>

<http://kyllina.blog.cz/1109/oscar-wilde-strasidlo-cantervillske>

Ota Pavel – Smrt krásných srnců

<http://www.czautohits.com/ota-pavel/>

<http://tracker.cztorrent.net/torrent/smrt-krasnych-srncu/65995>

J. R. R. Tolkien – Pán prstenů

<http://www.knihydobrovsky.cz/j.r.r.-tolkien.html>

http://www.filmy-online.ezin.cz/filmy-online/akcni_filmy_online/pan-prstenu-spolecenstvo-prstenu/

Literatura, ve které učitelé najdou informace o autorech a jejich dílech:

POLÁŠKOVÁ, Taťána (ed.). *Literatura: přehled středoškolského učiva*. 2. vyd. Třebíč: Petra Velanová, 2006. 207 s. ISBN 80-902571-6-X.

SLANAŘ, Otakar (ed.). *Obsahy a rozborů děl*. 1. vyd. Třebíč: Petra Mráková, 2006. 255 s. ISBN 80-902571-7-8.

Příloha č. 5

Internetové zdroje obrázků:

http://www.geocaching.com/seek/cache_details.aspx?guid=546238e9-52d5-4330b374-ba0031507538

<http://bbb.warvara.net/?cat=11&paged=28>

<http://www.televize.cz/tv-porady/dobrodruzstvi-huckleberryho-finna-11041>

KAREL POLÁČEK – BYLO NÁS PĚT

A tak jednoho jitra se shromáždilo vojsko u našeho domu, tatínek o ničem nevěděl, protože právě šel do magacínu pro petrolej. Kdyby to věděl, tak by zařval strašným hlasem: „Já ti dám manévry, vem si knihu a uč se!“ Velitelem veškeré branné moci byl Bejval Antonín, neb jest ze všech nejsilnější a ve všem se vyzná. Velitelem by chtěl býti Kemlink Eduard, jelikož jeho tatínek píše na bernáku, pročež ho každý musí zdravít. Náš tatínek ho také musí zdravít, přičemž pokaždé vyndá dýmku z úst. Éda Kemlink se chlubí, že umí kreslit plány, a tudíž nakreslil plán Budína i okolí.

Pravil, že každé vojsko musí mít plány, jinak by utrpělo porážku a musilo by se dát na kvapný ústup. On se v tom vyzná, a až bude velký, že půjde do kadetky učit se na důstojníka. A bude mít šavli se střapcem. Bejval povídal, teda že je dobře, ať ty plány nakreslí. Sám že udělá takový vynález zkázy, kterým všechny nepřátele zničí.

Přidal se k nám Zilvar z chudobince, protože viděl, že máme s sebou buchty. A měl kameny v kapsách a prak. Řekl, že přivede ještě víc hochů, ale Bejval odpověděl, že je nás dost. Éda měl pušku, levolvér a kapsle, divoce koukal a mluvil hlubokým hlasem. Já jsem měl palcát jako husité, když se položili táborem u města Naumburku a vyslali k nim družičky, aby je nechali být a neublížili jim. Pak šli husité domů a cestou zpívali „Kdož jste boží bojovníci“ a každý se lekl, když to slyšel. Já jsem četl takovou knihu a každého palcátem praštím, ať si pak jde žalovat. Taktéž jsme měli vozejk, na němž byly naloženy buchty, abysme na pochodu netrpěli hladem.

Když jsme se chystali vyrazit, tu přišla Eva, dcera cukráře Svobody, a pravila, že by s námi chtěla jít na manévry. Načež velitel Bejval Antonín odvětil, že to jsou hlouposti, neboť ženská na vojnu nepatří. Eva byla lítostivá a natahovala moldánky. Tak jsem se do toho vmísil a otázel jsem se, proč by nemohla jít s námi? Mně se Eva líbí, protože krásně voní po vanilkovém cukru. Když jsem se za ni přimlouval, tak se na mne díval Jirsák Čeněk a příšerně se šklebil, mně na potvoru. Když on se díval, tak já jsem se taky díval, přistoupil jsem blíž, on šel také blíž, začal jsem pěsti, on také začal pěsti. Já jsem řekl: „Tak si pojď!“, on odpověděl: „Jen pojď ty!“ Velitel pravil, že se teď nemáme prát, protože by to nemělo žádnou cenu, na to je dost času až pak, nýčko je třeba se dát na pochod. Tak jsme toho zatím nechali, ale Jirsák Čeněk to má u mne schováno, já vím, proč se příšerně šklebil. On si myslí, že Eva je moje nevěsta, to je bídná lež, kdo o mně říká, že jsem ženich, tak je sám ženich a ze všech největší. Já se ženit nebudu, a jestli se Čeněk bude ještě jednou příšerně šklebit, tak ho praštím tím největším šutrákem.

EDUARD BASS – KLAPZUBOVA JEDENÁCTKA

Ještě nebylo mistrovství dohráno a již byly cizí noviny plny zpráv o Klapzubových hoších. Zpravodajové velkých sportovních listů evropských rozjížděli se do Prahy, aby spatřili onen „zážrak zeleného trávníku“, a k chudé chalupě v Dolních Bukvičkách se trousili všelijací neznámí pání v raglánech a čepicích, kteří starému Klapzubovi nabízeli zápasy v cizině. Starý Klapzuba je vyslechl, vytáhl ze stolu starý Pečírkův kalendář, poznamenal si, co mu každý z těch pánů slíbil, a pak často proseděl hodinku nad těmito zápisy. Kluci věděli, že táta pro ně něco chystá, ale neptali se ho zbytečně, dokud neměli mistrovství v kapse. Když vyhráli svůj slavný zápas se Slavií, skoupili všechny noviny, kde byly o nich sáhodlouhé články a jejich fotografie, a přivezli je mamince. Rozplakala se, chudák, jak jsou ti její kluci slavní a vážení a děkovala Pánu Bohu, že už to mají za sebou a že už se nemusí dířit. „Copak to žblabolíš, Marie?“ řekl jí na to starý Klapzuba.

„Nu, dokud byli učedníci a tovaryši,“ povídala Klapzubka, „bylo mi jich vždycky líto, jak se musí prohánět. Teď jsou konečně mistři a mohou si odpočinout. Jako tamhle mistr

Kopejtko. Pořád musil rachotit, a co se udělal pro sebe, je z něho pán a práci za něho dělají tovaryši.“ „Ježíšmarjá, Marie,“ vrtěl povážlivě hlavou Klapzuba, „vy ženské nebudete sportu jakživ rozumět! Ty si teda myslíš, že si teď najmeme jedenáct lidí, aby za nás hráli a my že se na ně budeme jen koukat?“ „Toť se ví, že by to bylo nejrozmumnější!“ „No, to jsem jakživ neviděl, co si může taková setsakraženská vymyslit! Ted' teprve nám nastane největší starost! Kluci, pojd'te sem!“

MARK TWAIN – DOBRODRUŽSTVÍ TOMA SAWYERA

Za chvílečku se Tom střetl s mladistvým místním pariou, s Huckleberrym Finnem, synem obecního opilce. Všechny matky Huckleberryho srdečně nenáviděly a také kvůli němu trnuly strachy, protože podle jejich názoru Huckleberry byl darmošlap, neuznával zákony a byl sprostý a zlý. A nenáviděly ho proto, že jejich děti se mu tolik obdivovaly, že se kochaly jeho zakázanou společností a že si přály mít tolik kuráže, tak jako on. S Tomem to bylo načisto stejné, jako s ostatními chlapci z dobrých rodin. Záviděl Huckleberrymu jeho romantický život vyvrhele a měl přísně zakázáno si s ním hrát. Z toho důvodu, si s ním hrál pokaždé, když k tomu našel příležitost. Huckleberry byl vždy oblečen do odhozených šatů dospělých mužů a jeho oblek byl v trvalém rozpuku a samý vlající cár. Jeho klobouk byl obrovskou zříceninou a z obruby byl vykousnut kus ve tvaru půlměsíce. (...)

Klíště za chvílečku Tomovi uteklo a překročilo rovník. Joe je chvíli proháněl a pak mu uniklo a překročilo zase hraniční čáru opačným směrem. Změna územní svrchovanosti se opakovala často. Zatímco jeden chlapec v hlubokém zaujetí klíště cvičil, druhý s nemenším zájmem přihlížel. Obě hlavy se skláněly nad tabulkou a obě duše nic jiného nevnímaly. Svět pro ně přestal existovat. Konečně se zdálo, že se štěstěna přidala na Joeovu stranu s konečnou platností. Klíště se pokoušelo tak či onak a ještě jinak, už bylo vzrušené a stejně zaujaté jako chlapci sami, ale pokaždé, když už mělo vítězství tak říkajíc na dosah ruky a když Toma už svrběly prsty, aby mohl začít, Joeův špendlík klíště dovedně obrátil a Joe zůstal jeho pánem. Konečně to Tom už nevydržel. „Necháš to, Tome.“ „Já ho chci jenom trošičku popíchnout.“ „Nikoli, vašnosti, to se nepatří. Jen ho pěkně nech.“ „Jdi do háje, já ho budu honit jen trošičku.“ „Říkám ti nech ho.“ „Nenechám.“ „Necháš, je na mé polovičce.“ „Hele, koukej Joe Harpere, cí je to klíště.“ „Mě je jedno, cí je, je na mé polovičce, ani se ho nedotkneš.“ „Povídali, že mu hráli. Je to moje klíště a budu si s ním dělat, co chci.“ Buchta jak hrom dopadla na Tomova záda a její druhé nezměněné vydání na záda Joea Harpera. Chlapci byli tak zahloubáni, že si nevšimli náhlého ticha, jež se před chvílí rozhostilo ve třídě, když učitel po špičkách sešel se stupínku, přikradl se k nim a stál za nimi.

Příloha č. 6

Projíždíte-li v době podzimních záplav nilským údolím kolem Asiatu, marně hledáte Nil. Právě proto, že jeho vody vidíte všude kolem sebe, od zlatavých dun pouště vzdálených několik kilometrů na západ až k sienovým stěnám pohoří Mokattamu na východě. Úzký pruh silnice, sotva vyčnívající z řady, přetíná zvlněnou hladinu vzdutého Nilu. Jen koruny palem, tryskající jako vějíře zeleně z kalných vod, vám naznačují, kde jsou břehy hlavního toku řeky.

Každého roku v době, kdy hladina Nilu dostoupí nejvyššího bodu, žije celá země ve znamení „slavnosti Nilu“. Modlitby díky, slavné bohoslužby, průvody a poté ohňostroje jsou výrazem radosti a vděku.

Voda zadržaná během záplav v přehradách plyne pak miliony metrů kanálů, zavodňovacích struh a uzounkých koryt z hlíny do čtverců a obdélníků políček. Od rána do večera můžete u těchto zavodňovacích kanálů pozorovat vyhublé a otrhané děti ponořené po pás ve vodě a otáčející rukojeťmi Archimedových šroubů. Ani tyto děti nemají potuchy o zákeřné nemoci bilharzii, která jim z kalných vod vniká do útroby.

(Jiří Hanzelka, Miroslav Zikmund, 1952)

Tabulka I. N. S. E. R. T.

✓	–	+	?

Přímky postojů

Líbil by se vám život v Asiatu?

ANO _____ NEVÍM _____ NE _____

Mají se lidé v Asiatu dobře?

ANO _____ NEVÍM _____ NE _____

Chtěli byste lidem v Asiatu pomoci?

ANO _____ NEVÍM _____ NE _____

Příloha č. 7

ZIMA – JOSEF LADA

JOSEF LADA - BÁSNĚ

Stopy

Sněhem běží stopy laní,
stopy dětí, stopy saní.
I mé stopy za mnou běží,
dokud je sníh nezasněží.

Večerní chvilka

Míšu doma čeká máma
a sníh padá, není němý,
tiše vrže pod nohama,
tiše vrže pod sáněmi.

JAROMÍR NOHAVICA – LADOVSKÁ ZIMA

Za vločkou vločka
z oblohy padá
chvilinku počká
a potom taje.
Na staré sesli
sedí pan Lada
obrázky kreslí
zimního kraje.

Ladovská zima
za okny je
a srdce jímá
bílá nostalgie.
Ladovská zima
děti a sáně
a já jdu s nima
do chrámu Páně

Bim bam bim bam
bim bam bim bam
bim bam bim
(...)

OTÁZKY K VYPRACOVÁNÍ:

Které osoby, zvířata, věci se na obrázku Josefa Lady vyskytují?

Které činnosti lidé dělají?

Souhlasí text písně, kterou slyšíte s obrázkem, na který se díváte

Příloha č. 8

Sledujte záznam a odpovězte na otázky:

Kolik hráčů je v jednom týmu?

Jak jinak můžeme pojmenovat slovo fotbal?

Pokud jste zaslechli jména hráčů, запиšte je.

DOPLŇTE NÁZVY ZVÍŘAT:

Bystrý jako _____.

Rychlý jako _____.

Moudrý jako _____.

Mrštný jako _____.

Vysoký jako _____.

Pomalý jako _____.

ZAJÍC A ŽELVA

Zajíc se jednou chlubil, že umí běhat rychleji než kdokoliv jiný. Neustále si dobíral želvu a vysmíval se jí, že je tak pomalá. Jednoho dne mu rozzlobená želva povídá: „Jen nebuď tak nafoukaný. Nikdo nepochybuje o tom, že jsi rychlý, ale i tebe může jednou někdo předběhnout!“ Zajíc se rozesmál. „Předběhnout mě? A kdo? Ty určitě ne! Vsadím se, že nikdo na světě nade mnou nevyhraje, tak jsem rychlý. Tak co, zkusíš to?“ Želva, znechucená tím, jak se zajíc vytahuje, přijala jeho výzvu. Společně vyznačili trasu závodu a druhého dne za úsvitu se postavili na startovní čáru. Zatímco se želva pomalu vlekla, zajíc ospale zíval. Když viděl, jak je jeho soupeř pomalý, rozhodl se, že si ještě vstoje chvíli zdřímne. „Běž si svým tempem,“ řekl. „Já si zatím trochu schrupnu a stejně tě za minutu dohoním.“ Zajíc se probral ze spánku a rozhlédl se, kde je želva. Jenže ta byla jen o kousek dál, měla za sebou sotva třetinu trasy. Zajíc si s úlevou vydechl a rozhodl se, že se stihne ještě nasnídat. Vypravil se na zeli, které zahlédl na blízském poli. Po těžkém jídle se mu na hřejivém sluníčku začala klížit víčka. Bezstarostně pohlédl na želvu, která už byla v polovině trasy. Rozhodl se, že si ještě zdřímne a až se probudí, předběhne želvu a zazáří jako vítěz. Smál se při pomýšlení na to, jak se želva zatváří, až uvidí, jak ji předbíhá. V tom však tvrdě usnul a brzy spokojeně oddychoval. Sluníčko začalo klesat za obzor a želva, která se od rána trmácela za vítězstvím, byla už jen kousíček od cíle. Zajíc se najednou probudil. V dálce zahlédl, jak se želva ze všech sil snaží. Vyskočil a utíkal, co mu síly stačily, s vyplazeným jazykem sotva lapal po dechu. Chybělo málo a byl by v cíli první. K vítězství mu chyběl jeden jediný krok, a tak zvítězila želva. Chudák zajíc. Unavený a zahanbený klesl na zem za želvou, která se mu tiše smála. „Pomalou dojdeš dál,“ řekla.

ŽÁBA

Žába spatřila pasoucího se býka velké krásné postavy. Sama jsouc postavy nepatrné počala mu záviděti jeho velkost, i jala se nadýmati se, nafukovala se a všemožně se namáhala, aby býku co do velkosti se vyrovnala. „Nejsem ještě dost veliká?“ tázala se sester svých při každém nafouknutí. – „Ne!“ – „Ještě ne?“ ptala se opět. – „Ó ještě dlouho ne!“ – A žába nepřestala nadýmati se, až pukla.

VLK A BERÁNEK

Byl horký letní den. Beránek na výsluní
dostal chuť pít a zaběhl si k tůni.
Co čert však nechtěl, bloudil vlk v tom kraji,
měl prázdný břich a hledal, kde se nají.
Aby se zločin podobal však právu
vykřikl: „Kdo ti smělče, dovolil
pít čistou vodu z mého napajedla?
Tvá hnusná tlama rozvířila jíl,
z dna potoka se všechna špína zvedla
a já ti za to utrhnu teď hlavu.“
„Odpusťte, Vaše Vlčí Excellence,
po proudu níž, sto kroků od Vás vzdálen,
dovolil jsem si pít. Váš pramen není zkalen.
Já napajedlům vyhnul jsem se přece.“
„Pak já jsem tedy lhář?
Má řeč ti nevoní?
Jsi stejně drzý jako předloni.
Už tenkrát se mnou začínal sis rvačky.“
„Mně ještě není rok,“ beránek na to plačky.
„Pak to tvůj bratr byl.“ – „Já nemám sourozence.“
„Pak to snad tvůj tchán
anebo někdo druhý z příbuzných.
Nemají jiné věci na práci,
ti vaši psi a vaši pasáci,
než honit mě, že strachy nedýchám.
Teď za všechno mi splatíš místo nich.“
„A moje vina?“
beran tlapy spíná.
„Mlč spratku! Je čas obrátit už list.
Já nemám chuť teď rozebírat tvé činy.
Jsi vinen už jen tím, že mně se chce tak jíst.“
A vlk beránka odvlékl do houštiny.

LIŠKA A ČÁP

Spřátelila se liška s čápem a rozhodla se, že ho pozve na oběd. Přemýšlela, co hostovi nabídnout, a pak na ptáka vymyslela lest. Připravila dobrou polévku a nalila ji do dvou mělkých talířů. „Ber si, pane Čápe! Jsem si jistá, že ti bude chutnat! Je to žabí polévka s nasekanou petrželkou. Ochutnej, jaká je výborná.“
„Velice děkuji,“ řekla čáp, když přivoněl k polévce. Ale rychle si všiml, jaký trik na něj liška nachystala. Ať to zkoušel, jak chtěl, z mělkého talíře se polévky nenapil. Liška se chichotala a pobízela ho: „Jen jez! Chutná ti?“ Aby nevypadal jako hlupák, musel čáp zalhat. S lhostejným výrazem řekl: „Tolik mě bolí hlava, že jsem ztratil chuť k jídlu.“ Liška nespokojeně odpověděla: „To je škoda! Taková dobrá polévka! To je mi líto! Snad tedy příště.“ Čáp odpověděl: „Ano, jistě. Příště pozvu na oběd já tebe.“ Hned druhý den našla liška na dveřích připevněné milé pozvání. Byla to čápova pozvánka na oběd. „Není to od něho hezké?“ řekla si liška. „Ani se na mě pro ten malý podvod nezlobí. To je

ale kavalír!“ Čápův domek byl daleko prostší než liščin, a tak se jí čáp omlouval: „Bydlím daleko skromněji, než ty,“ řekl, „ale uvařil jsem opravdovou pochoutku. Sladkovodní raky s bílým vínem na jalovci.“ Liška se olízla při představě takové dobroty a zhluboka vzdychla, když jí čáp podal džbán. Ale ať dělala, co dělala, nemohla ochutnat ani sousto, protože do úzkého hrdla džbánu nedostala čumák. Čáp zatím dlouhým zobákem snědl svůj oběd. „Ochutnej! Jen ochutnej!“ pobízel ji. Ale nešťastná liška, zmatená a oklamaná, si nedokázala vymyslet žádnou výmluvu, proč nejí. A když se té noci hladová převracela a vrtěla v posteli a myslela na oběd, o který přišla, řekla si s povzdechem: „Měla jsem to čekat.“

Tyto a další bajky mohou učitelé najít zde:

EISLEROVÁ, Jana. *Nejznámější bajky: Ezop, La Fontaine, Krylov*. 1. vyd. Praha: Fragment, 2012. 55 s. ISBN 978-80-253-1401-2.

KUBÁLEK, Dušan. *Zajíc a želva a jiné pohádky*. 1. vyd. Bratislava: Fortuna Print, 1991. 55 s. ISBN 80-85224-34-8.

LADA, Josef (ed.). *Josef Lada dětem*. Praha: Albatros, 2008. 303 s. ISBN 978-80-00-01404-3.

Příloha č. 10

JIRÍ WOLKER: VĚCI

Miluji věci, mlčenlivé soudruhy,
protože všichni nakládají s nimi,
jako by nežily,
a ony zatím žijí a dívají se na nás
jak věrní psi pohledy soustředěnými
a trpí,
že žádný člověk k nim nepromluví.
Ostýchají se první dát do řeči,
mlčí, čekají, mlčí,
a přeci
tolik by chtěly trochu si porozprávět!

Proto miluji věci
a také miluji celý svět.

Host do domu (1921)